

בין פרט לכלכל

מבט תורני עכשווי על מצוות פדיון שבויים

הרב אליהו זייני • הרב חננאל זייני

**החוברת יוצאת לאור על ידי ארגון חותם
מדינה יהודית על סדר היום (ע"ר)
אדר תשפ"ד**

**© כל הזכויות שמורות ת.ד. 11 ניצן מיקוד 7928700
טל' 073.3904102 דוא"ל OFFICE@CHOTAM
אתר WWW.CHOTAM.ORG.IL**

**ניתן לתרום באמצעות העברה בנקאית לחשבון הארגון:
מס' הבנק 52. סניף 173. חשבון 037392
לתרומה בטלפון באמצעות כרטיס אשראי חייגו: 073-3904102
לעמותה יש אישור לתרומה על פי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה**

תוכן

5	הקדמה.....
8	תקציר חלק א'.....
9	חלק א' / מצוות פדיון שבויים לאור התלמוד וסייגיו.....
31	חלק ב' / דיון באופני הצלת שבויי עוטף עזה.....
39	חלק ג' / היחס בין כלל ופרט ביהדות לעומת הנצרות.....
48	סיכום.....

רוח יהודית הדרך לניצחון!

ארגון חותם - מדינה יהודית על סדר היום, נמצא בלב השיח הציבורי כבר שנים רבות ומעמיד בפני מקבלי ההחלטות והחברה בישראל, עמדה יהודית-לאומית איתנה ומעמיקה בנושאים שעל סדר היום של מדינת ישראל.

ביום שמחת תורה האחרון נפל דבר, עם ישראל נמצא במערכה כבדה ומטלטלת על עצם חייו, על החיים היהודיים הלאומיים בארץ ישראל ובמדינת ישראל. תפיסות ישנות קרסו ובתוך החושך הגדול של התמוטטות מערכות - מתגלה האור של עם הנצח, עם ישראל, אור גבורת הלוחמים, ורוח יהודית שמפעמת בכל שדרות העם.

שאלות יסוד שעולות במלחמה, מקבלות תשובות בהלכה ובתפיסה היהודית, וחובה עלינו לבררן ולהציבן כעמדה, היות ובתפיסה הפוסט-מודרנית הפרוגרסיבית, זאת שקרסה בשמחת תורה, המלאה סתירות פנימיות ובלבולים, עלולים להצטייר ערכים חשובים, כפדיון שבויים ועזרת ישראל מיד צר - כסותרים זה את זה.

השיבה אל הרוח היהודית - צריכה להתגבש כמדיניות מובילה ומתקנת, במוסר המלחמה, בחוסן החברתי-לאומי ובכלל, לאורה יצעד עם ישראל במדינתו, מדינת ישראל.

חוברת זו יוצאת לאור במסגרת מסע ההסברה שלנו בארגון חותם, שמניף את דגל הזהות היהודית בקריאה גדולה: "הרוח היהודית - הדרך לניצחון".

קול דמי אחינו הנרצחים הי"ד זועק אלינו מן האדמה, וקול אחינו ואחיותינו החטופים - זועק אלינו להצלה, ומציב שאלות כבדות משקל בהן ראוי לעסוק בחרדת קודש.

אני מודה לרה"ג אליהו רחמים זייני שליט"א, ולרב חננאל זייני שהסכימו לכתוב חוברת זו בנושא פדיון השבויים וללמד את הציבור מהי דרכה של תורה ביחס למצווה וחובה גדולה זו המוטלת על כולנו, לאור מצוות המלחמה.

בתפילה לה' יתברך להשבת כל אחינו ואחיותינו החטופים במהרה לחיק משפחותיהם, ולניצחון חיילינו במלחמת המצווה - לעזרת כל ישראל מיד צר ולגאולה שלימה.

אביעד גדות

מנכ"ל חותם

הקדמה

בשמחת תורה, התעוררנו לאסון נורא, ורק כעבור כמה ימים התבררה לעם ישראל התמונה הנוראה. בפוגרום נוראי זה נחטפו מאות יהודים, אנשים נשים וטף, "בחורים וגם בתולות, זקנים עם נערים", על ידי עמלק של דורנו, לתוככי רצועת עזה. בעקבות הרציחות, החטיפות, ההתעללויות, המיתות המשוונות, האונס ועוד, יצאנו למלחמה.

אדם מאמין מבין שמלחמה כזו אינה באה ללא סיבה, וכל המבין מעט בהשגחה א-להית חש שאין ספק שנכפתה עלנו צרה כזו מפאת המצב הרוחני הקשה שקדם לה במדינה, הקרע העמוק והקשה בתוך העם, קרע הספוג עוינות קיצונית לאלה השואפים לחיות תורה וקדושה בחייהם. אך אין זה המקום לדון בנושא כאוב זה.

היעד העיקרי המוצהר של המלחמה היה חיסול, אחת ולתמיד, של אותן חיות טרף שפגעו בנו כל כך. אבל מספר החטופים הגדול שינה את יעדי הלחימה, את אופי וצורת הלחימה, את לוח הזמנים שלה, ואת השיח הציבורי במדינת ישראל ובעולם. בעקבות החטיפה, נציגייהם של ציבורים מסוימים הכריזו שהם תומכים בכל מהלך שיש בו משום הצלת נפשות; קבוצות אחרות הפעילו לחץ על הציבור ועל הממשלה "בשם משפחות החטופים", ודרשו לעשות "כל מאמץ" ו"כל דבר" להצלת החטופים, אף שחלק אחר ממשפחות החטופים אמרו במפורש שהן מתנגדות למהלך שיפגע במדינת ישראל, או במאמץ המלחמתי.

מציאות נוראה זו, עוררה ומעוררת דיון מוסרי והלכתי בשאלת המאמץ המותר והנדרש לשחרור החטופים בתנאים המיוחדים הקשים שנכפו עלנו. אך לצערנו, אלפיים שנות גלות רובצות עדיין על רבים מבני עמנו, באופן שגישות רבות שנרכשו במהלך חדרו אף לעומק המבנה הביולוגי של רבים, שלא הצליחו להפנים שהחידוש הנפלא של מדינתנו, מחייב להתחיל ניקיון יסודי של רעיונות פסולים שהצטברו בתקופה הקשה והמרה היא, ושישנה חובה "להחליף דיסקט", ואף את ה'דיסקט' הרוחני.

מפאת פגם זה, החלו רבים להעלות על נס את גודלה וחשיבותה של מצות 'פדיון שבויים', ומרבים לצטט את דברי הרמב"ם (הלכות מתנות עניים ה, י):

פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות, והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך ועל לא תעמוד על דם רעך ועל לא ירדנו בפרך לעיניך, ובטל מצות פתח תפתח את ידך לו, ומצות וחי אחיך עמך, ואהבת לרעך כמוך, והצל לקוחים למות והרבה דברים כאלו, ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים.

בעקבות הרצון העז והמצווה הגדולה של הצלת החטופים, ניטש ויכוח נוקב ומר, האם מטרת המלחמה היא הצלת החטופים, או שצה"ל נלחם כדי להציל את כל מדינת ישראל ממש, שעצם קיומה עורער עד היסוד - עד כדי כך שמנהיגי המדינה לא היו בטוחים שתשרוד עוד זמן רב מעוצם הפגיעה וההתקפה הנועזת ומרחיקת הלכת של החמאס. יש לציין כי עד היום עושה הממשלה ככל יכולתה על מנת להסתיר חשש זה.

הדאגה לשלום המדינה, ולשלום מאות אלפי אזרחים שבטווח הפגיעה, היא דאגה לאומית כללית, והיא חשובה לאין ערוך יותר מהצלת למעלה ממאתיים חטופים, שעם כל הצער הנורא, היא בעיה פרטית ו"מזערית" ביחס לדאגות הגדולות הכלל-ישראליות.

אלא שכמובן המנטליות נוצרית-מערבית-פרוגרסיבית, האוחזת בכל כוחה במוחם של חלקים גדולים באומה, ובמיוחד במחזיקי עמדות הכח במדינתנו, מפאת חינוכם המערבי-אקדמי, הצליחה להפחיד ולבלבל את ראשי הימין, הרועדים תמיד מפחד צעקותיו של השמאל הישראלי. הם שכחו שמול הדאגה והצער העצום לגורלם של החטופים, עומדת דאגה כללית לאומית כפולה: דאגה לעצם קיומה של האומה, ודאגה לחיי חיילינו שבחזית העלולים להיפגע מכל היסוס בלחימה¹, מכל הפסקה בה, ומכל הגבלה שתוטל עליהם. כצפוי, הדאגה לפרטים גברה על הדאגה לאומה כולה, ותוך צעקות מרות על 'פדיון שבויים' הוסטה כל המלחמה מיעדיה העיקריים, ושועבדה כליל כמעט להצלת החטופים.

1. וכמה יפים וחשובים דברי סגן נ', מפעיל כטמ"מ בטייסת 210, בראיון לערוץ 7: (כ"ט בטבת תשפ"ד) 'שום דבר לא מעל חיי הלוחמים'

במקביל ללחימה, מופעל גם לחץ על הממשלה לפנות לעסקה עם חמאס, של שחרור החטופים הישראליים בתמורה לשחרור מחבלים כלואים, הקלות במצור על רצועת עזה והפסקת הלחימה.

לשם בירור העניין, נדרש להיכנס בשלב ראשון לבחינת המצב, ונראה כי אף לשיטה לפיה הצלת החטופים נחשבת כפדיון שבויים, מה שנעשה ואומץ על ידי ההנהגה אינו תואם כלל את ההלכה היהודית, שיש לה ניסיון גדול יותר לאין ערוך בתחום זה, מכל ממשלות ישראל הצעירות והטריות.

הוויכוח ניטש במספר נקודות עיקריות

מתנגדי העסקאות לשחרור החטופים טוענים:

א כל עסקה באשר היא מעודדת חטיפות אחרות.
ב משוחררי העסקאות הקודמות, הם מובילי הרצח והחטיפות של הסבב הנוכחי. בראשם אפשר לציין את יחיא סינוואר, ממשוחררי עסקת שליט, שהוביל את הטבח בשמחת תורה. נתונים אחרים מצביעים על לפחות 40% מהמחבלים המשוחררים שחוזרים לפעילות טרור.

ג כל עסקה במהלך המלחמה מסכנת את חיילינו, בהיותה מאפשרת לאויב להתארגן מחדש במהלך הפסקות האש.

מנגד, טוענים תומכי העסקאות:

א לא ניתן להפקיר את החטופים להתעללותו של האויב. במיוחד הקשישים, הנשים והילדים הקטנים.

ב תמיד יהיה אפשר להילחם. יש לנצל כל הזדמנות שנקרית לפנינו, כדי למנוע הישנות של מקרים כמו רון ארד, שיותר משלושים שנה אחרי נפילתו בשבי לא ידוע על גורלו.

דיון הלכתי-מוסרי זה, מתעורר לצערנו במדינת ישראל מידי כמה שנים, כשב-40 השנים האחרונות שוחררו למעלה מ-7,500 מחבלים ולמעלה מ-320 גופות מחבלים, תמורת 10 חיילים, 10 חללי צה"ל ואזרח אחד (לא כולל חטופי מלחמה זו). עלינו, אם כן, לדון בשאלה זו על פי ההלכה, כמשקפת את ההיגיון היהודי ואת המוסר היהודי.

הערה: הדין התלמודי וההלכתי שבחלק א' מיועד לתלמידי חכמים וללמדנים. לתועלת הציבור, מצורף בזה סיכום קצר למי שאינו רגיל לדיונים התלמודיים. אחריו ניתן לדלג ישירות לחלק ב'. (עמוד 31)

נושא השבויים והצלתם אינו זר לעם ישראל או לתורה. בשנות הגלות ואף לפני כן, מציאות זו היתה חלק מחיי עם ישראל. במשנה במסכת גיטין (מה), אומרים חז"ל שאין לפדות שבויים ביותר ממחירם המקובל. שם דנים חז"ל בשאלה האם הסיבה לכך היא בכדי למנוע חטיפות נוספות, או שלא לרושש את הציבור, כשההשלכה המעשית לדין זה היא, האם מותר לאדם לפדות באופן פרטי, מבלי ליפול למעמסה על הציבור.

מסקנתם של רובם המוחלט של קדמוני ישראל, הגאונים ורוב הראשונים, שגם באופן פרטי אסור לאדם לפדות שבוי יותר ממחירו, מכני שמסקנת התלמוד היא שאסור לעודד חטיפות נוספות. פסיקתם זו מתבססת על הסוגיה בגיטין, על סוגיה במסכת כתובות (נא). ועל הסוגיה בתלמוד הירושלמי.

בעוד שמיעוט קטן של חכמי ישראל איפשר לאדם לפדות את עצמו ואת אשתו, וכן לפדות תלמידי חכמים ביותר ממחירם; רובם המוחלט של הקדמונים, לא החריגו אף אדם מההלכה לפיה **אין פודים את השבויים יותר ממחירם, אפילו כאשר השבוי נתון בסכנת חיים.**

על פי זה אין מקום לעיסקת חטופים, כיון שזה מעודד את החוטפים לחטוף עוד יהודים. יתירה מזו: שתי הסיבות שהוזכרו בדברי חז"ל מוכיחות שאם יהודים עלולים להפגע מפדיון זה – אסור לפדות את השבויים.

אולם משמעותית הרבה יותר היא העובדה שמהדין התלמודי, ומדיוני ההמשך בדברי הראשונים, ברור שכל הדין אינו נוגע אלא במה שרבותינו קראו 'פדיון שבויים', כלומר הצלת יהודים שנחטפו לשם שחיטת כספים או מכירתם לעבדות בלבד. **אך עיסקת חטופים, בה החוטפים אינם מבקשים כסף אלא מחבלים ודברים אחרים – אינה חלק מהדין כלל!** וכל מי שנתלה בסוגיות התלמודיות הנ"ל הדנות בעניין זה, ובדברי חכמי ישראל עליהן, ביחס לשחרור החטופים בתנאים זהים או דומים לאלו שהותנו כבר בעסקת החטופים הראשונה, טועה מכל וכל.

חלק א

מצוות פדיון שבויים לאור התלמוד וסייגיו

במהלך אלפיים שנות גלותנו, לצערנו לא נמלטנו משבייה, ולכן הנושא נידון בתלמוד ובפוסקים בהרחבה כה גדולה, שלאחר האסון שפקד את עוטף עזה, אין יהודי אחד כמעט שלא העלה בדעתו את דברי הרמב"ם הנ"ל, המדגישים את גודל המצוה של הצלתם. לכן מן הראוי לעמוד על מקורם בדברי חז"ל, וסוגיא שלמה מוקדשת לכך במסכת גיטין (מה.):

מתני'. אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, מפני תיקון העולם ... גמ'. איבעיא² להו: האי מפני תיקון העולם - משום דוחקא דצבורא הוא, או דילמא משום דלא לגרבו ולייתו טפי? ת"ש: דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב. אמר אביי: ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד? דילמא שלא ברצון חכמים עבד.

בסוגיה זו קובעים רבותינו שאסור לפדות שבויים ביותר ממחירם, "מפני תיקון העולם". אך מהות "תיקון" זה לא הובהרה בתלמוד, ולכן התעוררה השאלה האם סיבת איסור זה היא כדי שלא לרושש את הציבור, או כדי לא לעודד חטיפות נוספות מצד הגויים. דיון זה אינו אינטלקטואלי בלבד, אלא יש לו ההשלכות מעשיות. כי אם המטרה היא שלא לרושש את הציבור, או יהיה מותר לאדם לפדות קרוב משפחה מכספו הפרטי, מבלי להפיל על הציבור מעמסה כספית; אבל אם המטרה היא למנוע חטיפות נוספות, ברור שיהיה זה אסור לפדות גם בכסף פרטי. בשלב ראשון שקל התלמוד לקבוע שהסיבה האמיתית של האיסור היא כדי שלא

2. תרגום: נשאלה להם [לחכמי ישראל] השאלה: [מה שקבעו חכמים ש"אין פודים את השבויים יתר על כדי דמיהן] מפני "תיקון העולם", הוא משום דוחק הציבור [שלא יתרושש בעקבות פדיון השבויים], או שמא משום שלא [לגרום לכך] שיחטפו [הגויים] יותר ויביאו [ליהודים לפדות]? בוא ולמד [תשובה לשאלתך ממעשה שהיה]: שלוי בן דרגה פדה את בתו בשלשה עשר אלפי דינרי זהב. אמר אביי: ומי אומר לנו ש[לוי בן דרגא] עשה [זאת] בהסכמת החכמים? אולי הוא עשה זאת בניגוד לדעת חכמים.

לרושש את הציבור, מתוך העובדה שאיש אמיד ומכובד כנראה, בשם לוי בן דרגא, פדה בסכום גדול של שלשה עשר אלף דינרי זהב את בתו. אלא שהאמורא הגדול אביי דחה עמדה זו, משום שעל אף שהתלמוד הביא הוכחה ממעשהו של לוי בר דרגא, שבוודאי היה אדם ירא שמים, אבל לא תלמיד חכם גדול, שהרי אינו מוזכר באף מקום אחר בדברי חז"ל, ולכן אין כל הוכחה שפעל בהתאם להלכה.

אלא שמבחינה תלמודית הדיון אינו יכול להסתיים בכך, כי דחייתו זו של אביי מחייבת בירור: האם דבריו הם דחיית ההוכחה בלבד, ואם כן, התלמוד לא הגיע למסקנה, או שמא הם דחייה יסודית של הטענה, קרי, שאין היתר לפעול אף באופן פרטי להצלת שבוי משום החשש של חטיפות נוספות? תשובה לכך נראה בהמשך. בירור זה מחייב עיון בדברי רבותינו שהתייחסו למצבים מסוג זה, ובעמדת כל רבותינו לדורותיהם, וזה מה שנשתדל לעשות עתה.

קושי המתעורר מתוך סוגיא שבמסכת כתובות

מתברר שבמסכת כתובות (נא.) מצינו עוד דיון הקשור לסוג מיוחד של פדיון אשה נשואה שנשבתה. מספר חובות הטילו רבותינו על אדם כלפי אשתו, חובות שאינו יכול להימלט מהן בשום אופן, ובין היתר החובה של בעל לפדות את אשתו אם ח"ו תיפול בשבי, וכך שנינו בהקשר זה במשנה: "נשבת - חייב לפדותה, ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה, אינו רשאי". אבל חובה זו עלולה להתברר כקשה ביותר, אם לא בלתי אפשרית, לכן דנו רבותינו שם בשאלה סבוכה, הבאה לברר אם פדיון זה מוטל עליו בכל מקרה ובכל תנאי, או שיש לו סייגים? וכך שנו רבותינו שם (נב.):

תנו רבנן: נשבת, והיו מבקשין ממנו עד עשרה בדמיה - פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך, רצה - פודה, רצה - אינו פודה; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהם, מפני תקון העולם. הא בכדי דמיהן פודין, אף על גב דפרקונה יותר על כתובתה; ורמינהי: נשבת, והיו מבקשין ממנו עד עשרה בכתובתה - פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך, רצה - פודה, רצה - אינו פודה; ר"ש בן גמליאל אומר: אם היה פרקונה כנגד כתובתה - פודה, אם לאו - אינו פודה! רבן שמעון בן גמליאל תרי קולי אית ליה.

אם כן מתברר שנחלקו רבותינו התנאים בדבר: לדעת התנא הראשון, אם האשה נשבית וסכום הכופר מגיע פעם אחת לכדי עשרה מ'מחירה" - חייב הבעל לפדותה, אולם אם היא נשבית שוב - אינו חייב לפדותה שוב, אך מותר לו לפדותה. לעומת זאת, רבן שמעון בן גמליאל אומר שאסור לפדות את השבויים יותר ממחירים, מפני 'תיקון העולם', קרי העקרון כנקבע במשנה שבגיטין (הנ"ל).

אבל כיון שתפקידו של התלמוד להכריע הלכה למעשה במחלוקות, הוא יורד קודם כל ליסוד עמדות החכמים המעורים בויכות, ולכן הוא מדייק מתוך דברי רבן שמעון בן גמליאל ומסיק מהם שאם סכום הכופר אינו יותר ממחיר האשה, עליו לפדות את אשתו, אף על פי שסכום הכופר גבוה מסכום כתובתה; אלא שישנה ברייתא אחרת, בה מובאים דברי התנאים באופן הסותר מסקנה זו: לפי ברייתא זו דעת התנא הראשון היא שאם האשה נשבית, וסכום הכופר מגיע לפי עשרה מסכום כתובתה - חייב הבעל לפדותה; אולם אם היא נשבית שוב - אינו חייב לפדותה שוב, אבל מותר לו לפדותה; לעומת זאת, רבן שמעון בן גמליאל קובע שאין הבעל חייב לפדות את אשתו ביותר מסכום כתובתה! ליישב סתירה זו מתרץ התלמוד שרבן שמעון בן גמליאל מקל בשני העניינים, ביחס לתנא הראשון:

(א) אם סכום הכופר גבוה מסכום הכתובה אינו חייב לפדות אותה.

(ב) אם סכום הכופר גבוה ממחירה, אסור לו לפדות את אשתו.

אבל אז יוצא מסוגיא זו שבכתובות, שאם פוסקים כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל, אפשר להסיק שלוי בר דרגא פעל כראוי כשפדה את בתו (לפחות כל עוד נותנים לכל קרובי האדם את אותו דין כמו זה של בעל). אבל האם יש להסיק מזה גם כן שאין אנו חוששים לעידוד חטיפות מצד הגויים? דברים ותשובות רבות נאמרו בנידון, ועליהן נשתדל לעמוד.

דעת רבותינו התוספות - יש מקרים חריגים בהם מותר לפדות שבויים יתר על כדי דמיהן

במסכת גיטין (מה. ד"ה דלא) התייחסו רבותינו בעלי התוס' לנדון זה שבכתובות, וכתבו:

והא דתניא בפ' נערה (כתובות נב.) נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה

בדמיה פעם ראשון פודה, שאני אשתו דהויא כגופו יותר מבתו דהכא, ועל עצמו לא תיקנו שלא יתן כל אשר לו בעד נפשו. ור' יהושע בן חנניא דפרקיה להווא תינוק בממון הרבה בהניזקין (גיטין נח.), לפי שהיה מופלג בחכמה; אי נמי בשעת חורבן הבית³ לא שייך דלא ליגרבו.

כלומר, מסכימים רבותינו בעלי התוספות שאין לפדות אדם יתר על דמיו, אבל שם בכתובות הם פסקו כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל, לכן נוצרה על פי זה סתירה בין פדיון אשתו של אדם (שהותר שם בכתובות), לפדיון בתו (שביצע לוי בר דרגא). כדי ליישב סתירה זו הבחינו רבותינו התוספות בין אשתו של אדם ובין בתו, ואת ההבחנה הזו הם ביססו על הפסוק שבאיוב (ב, ד) - 'וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת ה' וַיֹּאמֶר עוֹר בָּעֵד עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ', לפיו עבור הצלת עצמו האדם מוכן לכל דבר, ולכן חכמים לא אסרו לאדם לפדות את עצמו גם במחיר מופקע, וכיון שאשתו של אדם כגופו (=כעצמו) - גם אותה אפשר לפדות ביותר ממחירה. על פי זה, שאלת התלמוד בגיטין אינה נוגעת אלא לגבי אחרים שאינם כגופו, ולכן אין להקשות מן הסוגיה בכתובות⁴. וכן כתב הרא"ש (גיטין פ"ד סימן מד).

אלא שפסיקתם של רבותינו בעלי התוספות בכתובות (הנ"ל) כחכמים תוך דחיית עמדת רבן שמעון בן גמליאל, אם אפשר להבינה בקלות משום שרבן שמעון בן גמליאל דעת יחיד היא שם, מעוררת קושי גדול מאד משום שרבן שמעון בן גמליאל ביסס שם את עמדתו על העיקרון "אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהם", שהוא-הוא עצם תוכן המשנה שבגיטין. הלא עיקרון זה הוא סתם משנה, ולכן דעת כל החכמים או לפחות רובם, ולכן הלכה פסוקה, ולא יעלה על הדעת שהם יחלקו על משנה זו, ואכן כפי שנראה זו גם דעתם של רבותינו התוספות. אלא שקשה איך הם פוסקים נגד רבן שמעון בן גמליאל בכתובות ודוחים עקרונו, כאשר בגיטין עקרון זה יוצא מפי כל החכמים?

כדי לברר את עמדתם, עלינו לבדוק תחילה מה הביא אותם לפסוק בכתובות כחכמים. ציינו כבר אמנם שרשב"ג הוא דעת יחיד, אבל יש יותר מזה: פסקם של

3. בפשטות כוונתם לחורבן לאומי, ולא דווקא חורבן הבית.

4. הריטב"א בכתובות (נב: בד"ה רשב"ג) מביא את הדברים בשם ר"ת, אך הם לא מופיעים בספר הישר.

רבותינו בעלי התוספות הוא כדרכם פעמים רבות, פסקו של בעל הלכות גדולות (הוצאת מוסד הרב קוק סי' לו, הלכות כתובות עמ' שעז) שכבר פסק כחכמים וכתב:

תנו רבנן נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה, פעם ראשונה פודה, מכאן והילך רצה פודה רצה אינו פודה, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין פודין את השבוין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם, הא בכדי דמיהן פודין אע"ג דפרקונה יתר מכתובתה, ורמינהי, נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה, מכאן והילך רצה פודה רצה אינו פודה, רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה ואם לאו אינו פודה, רשב"ג תרי קולי אית ליה, והילכתא **כתנא קמא**.

אבל לא ברור אם דעתו היא שהלכה כתנא קמא של הברייתא השנייה או גם של הברייתא הראשונה. קיים אמנם נוסח אחר של בה"ג במהדורת מקיצי נרדמים (ח"ב עמ' 258), שם הפסק ברור הוא כמתייחס לתנא קמא של הברייתא הראשונה, וזה לשונו:

תנו רבנן נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה מיכן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה רבן שמעון בן גמליאל אומ' אין פודין את השבוין יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם, הא בכדי דמיהן פודין, אף על גב דפרקונה יותר על כתובתה והילכתא **כתנא קמא**.

ולפי גירסא זו חולק בה"ג על סתם משנה שבגיטין גם ביחס לאשתו של אדם, כל שכן לגבי אדם שאינו קרוב אליו. אבל הנוסח הראשון נראה מדויק יותר, כי הוא נוסח דפוס ונציה, וכן הוא בדפוס וינה (נד.) ובדפוס זולקייב (נב): ובכת"י קיימברידג'. אבל גם מהנוסח הראשון אין כל הכרעה בשאלה האם בא הגאון לדחות את המשנה שבגיטין מהלכה, או שמא פסק כתנא קמא רק לגבי הבעל, או אפשרות אחרת והיא שפסק הלכה כתנא קמא רק בברייתא השנייה? אין לנו כל תשובה.

ומכל מקום כבר העיר ר"ת שאין להסיק מסוגיא זו בכתובות כל מסקנה לגבי השאלה שבסוגיה בגיטין, וכפי שהעיד בשמו הריטב"א (כתובות נב): הכותב:

ורבינו תם ז"ל תירץ דמהא לא מצי למיפשט, דלעולם אימא לך דלרבנן טעמא משום דלא ליגרי בהו, ואפ"ה כל לגבי נפשיה דמפרק בממוניה לא חיישינן להכי, ופריק נפשיה כי עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ואשתו כגופו הוא, ולרשב"ג דילמא טעמא דהתם משום דוחקא דצבורא, והכא הכי קאמר דאינו חייב לפדותה דחיישינן לדוחקא דידיה, כי היכי דאין פודין צבור השבויים יותר מכדי דמיהן משום דוחקא דצבורא, ומיהו אם רצה פודה, ולא אתא רשב"ג אלא לאפוקי מדרבנן דאמרי שהוא פודה על כרחו ונכון הוא.

כלומר: לדעת חכמים כשמדובר בכספו של האדם עצמו, אין אנו חוששים ל"דלא ליגרי בהו", אבל אף לדעת רשב"ג שאוסר לפדות יותר מכדי דמיו כל אדם שהוא זר לו, דעתו היא שאין לאדם חובה לפדות את אשתו יותר מכדי דמיה, מחשש שהוא יתרושש בעצמו, אך אין איסור בדבר, והוא חולק על התנא הראשון רק בכך שהתנא הראשון מחייב לפדות אותה. כבר מדברי ר"ת אלה, רבם של רוב בעלי התוספות, אנו למדים שאין כל סתירה בין הפסיקה בכתובות לפסיקה בגיטין.

דעת הירושלמי, הגאונים ורובו המוחץ של רבותינו הראשונים: טעם האיסור הוא מניעת חטיפות נוספות

למרות כל הנ"ל, מתברר שרבים מאד מבין רבותינו חלוקים על עמדתם זו של רבותינו בעלי התוספות, ובסוגיא שבכתובות, פוסק הרי"ף (יט.) אחרת מהם:

ת"ר נשבית והיו מבקשין עד עשרה בדמיה, פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה, רשב"ג אומר אין פודים השבויים יתר על דמיהם מפני תיקון העולם, וכן הלכה. ת"ר, נשבית והיו מבקשין עד עשרה בכתובתה, פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה, דברי רבי, רשב"ג אומר, אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה, ואם לאו אינו פודה, והלכה כרבי.

אבל דבר מה מפתיע בעמדתו, משום שלא טרח רבנו הרי"ף להאיר את עינינו מדוע לא כתב דבר וחצי דבר בגיטין מדין זה, ועוד פחות הסביר לנו על בסיס מה

פסק כאן בכתובות כפי שפסק. בחידושו על גיטין (מה). העיר הרמב"ן על כך, הציע כפשר החידה הזו את הדברים הבאים:

מצאתי לר"ח⁵ ולרבינו יצחק ז"ל שפסקו שם הלכה כרשב"ג והשמיט רבינו בכאן בעיא זו, ומדבריהם למדנו דמתני' רשב"ג דהתם היא, וכן משמע מדקאמר התם כי האי לישנא דמתני', אין פודין את השבוין יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם, ש"מ דת"ק לית ליה תיקון העולם כלל בזו, ומתני' רשב"ג היא. ואע"ג דפליג בסיפא, לאו מכלל דרישא לאו רשב"ג, א"נ, רבנן נמי כרשב"ג ס"ל בהא, ורישא דמתני', סתמא דרבים היא, וההיא סתמא, לאו סתמא היא, אלא יחידאה הוא. אלא שמן התימה הוא שלא נפשטה בעיא זו בכאן, אבל מצינו כיוצא בה בתלמוד, שהרי בפרק זה (מב:): מעוכב גט שחרור אם אוכל בתרומה אם לאו בעיא ולא איפשיטא, ובפ' המביא אשם תלוי במס' כריתות (כד:): אסיקנא דרשב"ג סבר מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה. וכן כתב הנגיד בהלכתא גברתא דמתני' סתמא כרשב"ג דהתם והלכתא כותיה.

ודברים דומים לכך כתבו רבינו קרשקש (גיטין מה. בד"ה או), והריטב"א (כתובות נב: בד"ה רשב"ג), וכן כתב הר"ן (חידושים כתובות נב:). וקרוב לכך כתוב בשטמ"ק (כתובות נב:): בשם תלמידי רבינו יונה. אין כל חולק על העקרון לפיו יתכן שבסוגיא במקומה אין הכרעה, ובכל זאת במקום אחר תמצא הכרעה, כפי שכתב כאן "מצאנו כיוצא בזה". וכך חזר והדגיש הרמב"ן כדוגמתו בהקשר לסוגיא מסויימת סבוכה בברכות (מלחמות ה' ברכות יב.), ובעקבותיו כתבו גם חכמי בית מדרשו, דוקא בהקשר לסוגיא דנן: "ולא" אפשוט בדוכתא ואפשיט מההיא דתניא במסכת כתובות נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה וכו', וכן כתבו הגאונים שם". וכל זה משום שכבר העירו חז"ל ש"דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר" (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה), ולכן אין פלא שהסוגיא שבכתובות תהווה הכרעה לגבי ההיא דגיטין.

5. אוצה"ג (כאן).

6. תרגום: ולא נפתרה [השאלה] במקומה [במסכת גיטין], ונפתרה [שאלה זו], מאותה ברייתא השנויה במסכת כתובות.

אבל במחילה, לא הצלחתי להבין לעומק את דבריו. והלא אין בכתובות כל הכרעה בנדון שבגיטין! ודוקא משהו אחר, וקצת יותר מורכב נמצא. אם אמנם נכון הוא שהגאונים פסקו כרשב"ג בכתובות, אבל אין זה באשר ישנה הכרעה כלשהי שם, אלא אדרבא, באשר הלכה כסתם משנה שבגיטין, ותוכן משנה זו הוא דברי רשב"ג שבכתובות מלה במלה, לכן הלכה פסוקה היא כרשב"ג. ודוקא מתוך כך, הלכה היא כרשב"ג בכתובות, ואם כן גם הבעל אינו יכול לפדות את אשתו יותר מכדי דמיה! וזה מה שהרמב"ן עצמו מביא (שם) בשם הנגיד, תוך ציון שלמעשה זה גם פסקם של ר"ח והרי"ף:

וכן כתב הנגיד⁷ בהלכתא גברתא דמתני' סתמא כרשב"ג דהתם והלכתא כותיה.

ואם כן, אף אם ר"ח והרי"ף לא טרחו להסביר לנו מדוע פסקו כפי שפסקו, בא הנגיד ופירש את הדברים. וזה מה שכתב הריטב"א בכתובות (נב.), בציינו שזו עמדתו של הרי"ף וגם דעת רבנו חננאל:

ויש אומרים דהלכתא כרבנן שמעון בן גמליאל, דהא אסתיע מסתמא דהתם, דסתמא דהתם כוותיה רהטא, וכן פסק ר"ח ז"ל, וכן דעת רבינו ז"ל, ומקצת הגאונים⁸ פסקו כרבנן, דרשב"ג יחידאה הוא, ובאידך פלוגתא דבסמוך, פסק ר"ח ז"ל הלכה כרבי⁹, ואחרים פסקו הלכה כרשב"ג, דהלכה כרבי מתבירו ולא מאביו.

קרי, שבברייתא הראשונה פסקו כרשב"ג ובשנייה, שם גרסו באופן שונה מלפנינו, ולא היו גורסים שם סתם תנא קמא, אלא "דברי רבי", ופסקו כרבי נגד אביו רשב"ג. לפי זה חייבים לומר שפסקם בברייתא הראשונה שאוב מהסוגיה בגיטין, שם סתם משנה הוא כדעת רשב"ג, ובלשונו ממש מלה במלה.

7. רבי שמואל הנגיד מגדולי חכמי ספרד בדור שלפני הרי"ף, הרמטכ"ל של הצבא המוסלמי.

8. לגבי "מקצת גאונים" שפסקו כרבנן כפי שהריטב"א (כתובות נב:) מציין, סביר להניח שמדובר בבה"ג, אך אין זה מוכח מלשון הנוסח העיקרי של בה"ג ציינו, אך יכול להתיישב עם הנוסח השני. האם נוסח שני זה שנראה לא נאמן כבר עמד לנגד עיני הריטב"א? קשה להאמין כי אינו מוזכר ע"י ראשונים אחרים בני דורו או סמוכים לדורו מעט לפניו או לאחריו.

9. גירסת רבינו היא "דברי רבי", וכ"ה ברי"ף ושאר ראשונים.

אבל מתוך פסקם של כל הגדולים הנ"ל, עולה שאפילו הבעל אינו רשאי לפדות אף את אשתו יתר על כדי דמיה, גם אם יש לו את הכסף הנדרש לכך, ועל אף תנאי הכתובה, ועל אף שאין במקרה כזה כל דוחקא דצבורא. אם כן, על כרחנו לומר שדעת כל אותם החכמים שהאיסור לפדות יתר על כדי הדמים הוא משום "דלא ליתו וליגרי" - כדי למנוע חטיפות נוספות!

ואכן עיון בדברי הראשונים מעלה שלא רק החכמים הנ"ל סוברים כך, אלא שרובם המוחלט של רבותינו פסקו שהטעם הוא כדי למנוע חטיפות נוספות. כן פסק רבינו חננאל (הובא לעיל בחידושי הרשב"א כתובות נב:), אף על פי שבעניין הכופר שהיה יותר על הכתובה פסק כתנא קמא (כרבי לגירסתו). וכן פסקו רבי שמואל הנגיד (ברמב"ן לעיל), הרי"ף (כתובות יט.), רבינו יהודה אלמדארי (כתובות נב:), האשכול, הראב"ד (הובאו בחידושי הרשב"א שם), בעל העיטור (אות כ' כתובות לב:), הרי"ד (כתובות נב:), הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"ח הי"ב)¹⁰, רבינו יעקב ב"ר יהודה חזן מלונדרץ (עץ חיים הלכ' כתובה פ"ב), הרמב"ן (לעיל),

10. וק"ק מדוע כתב הרמב"ם (הלכות אישות פ"ד הי"ט): "אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו ביתר על דמיה אלא כמה שהיא שוה כשאר השבויות". ולכאורה לפי רשב"ג, היה צריך לומר - אסור לבעל. ונחלקו בכך האחרונים. ונראה לי כדברי הלח"מ: "קשה על רבינו שכתב כאן אין מחייבין את הבעל לפדות וכו' דמשמע דאם רצה הבעל לפדות מעצמו פודה. ואין לומר דיש לחלק בין אשתו לאחר דאשתו כגופו כמו שחילקו התוס' ז"ל דא"כ אמאי פסק כרשב"ג מטעמא דמתניתין דהשולח הא לא קאמרה מתניתין אלא גבי אחר אבל אשתו לא אלא ודאי דאין לחלק. ונראה לתרץ דהכי קאמר דאפילו בשכתובה יותר על דמיה דאז ודאי אם היה נתון לה כתובה היתה פודה את עצמה בממונה דאע"פ שהוא יותר מכדי דמיה האדם יכול לפדות עצמו בממונו אפילו בממון רב ולכך הוה ס"ד דנחייב את הבעל לתת לה כתובה והיא פודה את עצמה בממונה אע"פ שהוא יותר מכדי דמיה קמ"ל". ועוד י"ל שהרמב"ם כתב "אין מחייבין" כנגד ההו"א שמחייבים, וכיון שאין מחייבים - שוב דינה כדין כל אדם דעלמא שאסור. ובכך אתי שפיר מ"ש בב"י (סימן רנב): "והרמב"ם בפ"ד מהלכות אישות (הי"ט) פסק ג"כ כדעת הרי"ף דאשתו שנשבת אינו פודה אותה ביותר מדמיה. והר"ן אף ע"פ שנראה לו דבעיין לא מיפשטא מההיא דהתם מ"מ כתב שדעת הראשונים היה דכיון דלא מיפשטא ואיכא למיחש לתקלה אין פודין דשב ואל תעשה שאני ועוד דכיון דגמרא פשט לה מההיא דלוי בר דרגא לא שבקינן פשטיה דתלמודא משום ספיקיה דאביי עכ"ל. והשתא לדעת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א והר"ן אין חילוק בין אשתו לשאר השבוים. ודברי רבינו אינם אלא לדעת התוספות והרמ"ה והרא"ש וכיון דפלוגתא דרבנותא היא לא ה"ל לסתום דבריו".

הרשב"א (שם), הרא"ה (כתובות נב.), רבינו המאירי (בית הבחירה כתובות נב:), הריטב"א (גיטין מה.), רבינו קרשקש (כתובות נב:), הר"ן (על הרי"ף כתובות יט. בד"ה כנגד). וגם הראב"ן פסק כרשב"ג (גיטין בד"ה אין פודין), וכן הסמ"ג (עשין קסב), וכן מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת ספר סיני וליקוטים סימן תרכז), וכן רבינו המרדכי (בבא מציעא רמז שסז). והעולה על כולם רבנו האי גאון הכותב ב'המקח והממכר' (שער ס):

והוצרכנו להזכיר בזה השער שאסור לפדות שבויים מן (הכותיים) [הגויים] ביותר מכדי דמיהם כדי שלא יהא פרוץ לאומות העולם וישבו אותם וימכרו אותם יותר על דמיהם, וכן דין ספרים תפילין ומזוזות שלא יגנבו אותם וימכרו אותם יתר על דמיהם. שכן תנא במתניתין אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהם מפני תקון העולם, ואין לוקחין מן הגויים ספרים תפילין ומזוזות יתר על כדי דמיהם מפני תקון העולם.

ומה מקום בכלל לספק כלשהו האם עמדת הגאונים וקדמוני רבותינו היא המדויקת ביותר או לא, כאשר ירושלמי מפורש הוא כדעתם, שהרי שנינו בירושלמי גיטין כדעת הרשב"א (גיטין מה. בד"ה משום):

וגרסינן בירושלמי אין פודין את השבויים מפני תקון העולם דלא ליגרו שבוי ומייתי.

וכן כתוב בנמוקי יוסף (גיטין מה.). אמנם קטע זה אינו לפנינו¹¹, אך הרב חיד"א (שו"ת חיים שאל סימן לה) כותב על זה:

דאע"ג דלא איפשיטא בתלמודין, ילפינן לה מהירושלמי, ואף על גב דבגמרא מספקא לן שבקינן ספיקין ונקטינן פשיטותא דהירושלמי ע"ש וא"כ הא הו"ל להר"ן לומר בעד הראשונים. הן אמת דבנסחת ירושלמי שלפני לא מצאתי לשון זה. אך אהימנותיה דהרשב"א סמכינן.

ואפשר להוסיף, שאם אכן נכון הוא שאין ירושלמי כזה בלשונו זו לפנינו, את הרעיון עצמו אפשר למצוא בירושלמי דנן (גיטין פ"ד הל"ו):

11. ואף לא בכתי' לידן.

אין פודין את השבויין יותר מדמיהן מפני תיקון העולם כו' רשב"ג אומר מפני תקנת השבויין דלא יהוון קטריגון¹² ואין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם.

ורבים התקשו בהבנת מונח זה 'קטריגון', ולשם פענוחו הוציעו כל מיני פירושים קשים¹³. ובצדק התקשו, כי הגירסא הנכונה היא ללא צל של ספק 'קטריגון' (והאות 'ג' ו'נ' התחלפו) כגירסת בעל קרבן העדה, וכמו שמצוי במדרש תהלים (מזמור יז):

ולמה אמר להם השמר מפניו, א"ל הקב"ה בנוהג שבעולם המלך עושה כל מה שמבקש אם יתן קטריגון במדינה ויבואו ויבקשו ממנו בני המדינה שמא הן יכולים לפחות וכו', לכך נאמר כי לא ישא לפשעכם, אינו יכול לותר לכם מפני שהוא שליח.

ומונח זה מובא בפירוש "שיר חדש" למזמור קיט של רבנו סעדיה שוראקי (רבה של העיר תלמסאן באלג'יריה אחרי גזירות קנ"א). וכן הגירסא שר"ש בובר קבע שהיא הנכונה במדרש תהלים זה, על אף שלא ראה את פירושו של רבנו סעדיה זה. וכך הגירסא גם בערוך השלם שפירש: "אולי מלשון יוונית χατέργων שפירושו פקדון המלך לעשות צווי". אלא שבשונה מן הערוך השלם, ר"ש בובר סובר שמקור המלה היא גם מן היוונית אך מלשון χαταδίχη שפירושה היא עונש.

אולם בין לפירוש הערוך השלם ובין לפירוש ר"ש בובר, הכוונה של רשב"ג היא שתקנת השבויים היא למנוע מהשבויים שהשובים יהיו שולחים שליחים (ברוח השנוי במדרש שוחר טוב הנ"ל) הפוגעים עוד, זאת אומרת לקחת עוד אחרים בשבי, וזה בדיוק "דלא לגרבו ולייתו". ולפי זה בדברי הירושלמי טעם התקנה היא זו, ולא דוחקא דצבורא.

12. עיין בערוך השלם (ערך קיטרו ח"ז עמ' 88), ובערוך (ערך קנתר) כתב: "(פסחים סו) התחיל מנקתרן בדברים (נדרים מח) אנשי גליל קנתרנין הו (נזיר מט) אל יכנסו תלמידי מאיר לכאן מפני שקנתרנין הו פי' מכניסין הו (בב"ר פ' כד) עד כאן בצלם ובדמות מכאן ואילך קינ קנתורין (בפסיקתא דר"כ בפסק' דשמעו) וזה שהיה מבני המדינה היה אומר לה דברים של קנתורין פי' דברי כעס (א"ב פי' בל"י פעל העוקף והמפריש)".

13. כגון בעל פני משה, שדה יהושע ובעל עלי תמר שפירשו כולם מלשון 'קטר' קרי קשר.

מיעוט קטן מרבתינו הראשונים סוברים אחרת

נמצאו אמנם כמה ראשונים - ורובם מאחרוני הראשונים - שפסקו באופן לעיתים שונה, כגון הסמ"ק (סי' רמח) הכותב ש"אין פודין את השבוין יתר על כדי דמיהם מפני תקון העולם, משום דלא אתא לאיגרוויי בהו, או משום דוחקא דצבורא", קרי, שראה את הנאמר בגיטין כנטול הכרעה, ולכן אימץ את שני הטעמים. וכרגיל בעקבותיו, כתב גם בעל ארחות חיים (דין צדקה סי' ב). אבל אף לפי דעתם צריך עיון האם כתבו כן מספק, או שמא פסקו כשתי הדעות, ואז למעשה הם מסכימים עם רוב ככל גדולי הקדמונים אלא שהוסיפו עוד איזו שהיא חומרא?

גם הריא"ז כתב (פסקי גיטין פ"ד הלכה ז): "אין פודין את השבוין יותר על דמיהן מפני תיקון העולם, ואם רצו קרוביהן לפדותם בדמים יקרים אין ממחין בידם", וזה על פי דברי התוספות בשינוי מסוים, כי התוס' דברו רק על אשתו של אדם, והוא על כל הקרובים. ועמדה דומה מצויה גם בחידושי תלמידי הרמ"ה שכתבו (גיטין מה.):

ת"ש דלוי בר דרגא פרקיה לברתיה בתריסר אלפי דינרי ודחינן מאן לימא לן דברצון חכמים עבד דילמא שלא ברצון חכמים עבד. וש"מ דאפי' בברתיה נמי מספקא לן אם הוא רשאי לפדותה ביתר מדמיה, ואי לא, הילכך לקולא עבדינן, ומאן דבעי למיפרק פריק. והא דאמרי' בכתובות שחייב לפדות את אשתו עד עשרה בדמיה, שאני אשתו דכגופו דמיא, ולא אסרו אלא באחר, כך פי' בתוספות.

ומדבריו עולה שלא פסק אלא להקל מספק בשאר קרובים, וכדברי הריא"ז. ובאשתו התיר לכתחילה כבעלי התוספות. והרא"ש (כתובות פ"ד סימן כב) כתב על דבריו "וכן מסתבר". ואולי פירשו הרמ"ה והריא"ז שחכמים לא מחו בלוי בר דרגא, ואם כן אין לנו למחות בידי אדם שרוצה לפדות קרובו. ולכן הגיב אב"י ואמר "מאן לימא לן דברצון חכמים עבד", ולא די בכך שלא מיחו. זאת משום לעיתים אנו מוצאים שרבתינו אינם מוחים, אעפ"י שאינם מסכימים, כפי שמובא בשבת (כט):

תניא, אמר רבי יהודה: פעם אחת שבתינו בעליית בית נתזה בלוד והביאו לנו שפופרת של ביצה ומלאנוה שמן ונקבנוה והנחנוה על פי הנר, והיה

שם רבי טרפון וזקנים ולא אמרו לנו דבר. אמרו לו: משם ראייה? שאני¹⁴
בית נתזה דוריזין הן. אבין ציפוראה גרר ספסלא בעיליתא דשישא לעילא
מרבי יצחק בן אלעזר, אמר ליה: אי שתוקי לך כדשתיקו ליה חבריא לרבי
יהודה נפיק מיניה חורבא: גזירה עליתא דשישא אטו עליתא דעלמא.

אבל כל בר דעת מבין שהעובדה שאין חכמים גוערים במי שפדה יתר על דמיו,
אינה הוכחה להסכמה כלשהי למעשה, אלא היא רק ביטוי להבנה שאין איש כזה
מתכוון לעבור עבירות, אלא שהוא פועל מתוך צער כאב ודאגה להציל את בתו.
ומי יעז לכנותו פושע, אם לא חסר לב אזורי בצורה מפלצתית? נוסף לכך, כל
איסור חכמים אינו אלא מפאת חשש למקרה קשה נוסף בעתיד, ומי ערב שאכן
יהיה כזה לאחר מעשה?! הלא האיסור הוא לכתחילה!

אולם כל המחלוקת, וכל הספק הוא רק האם יש לפרש את דברי אביי כדחיית
ההוכחה בלבד, וכפי שפירשו הרמב"ן ועוד רבים. אך לשיטת הגאונים, דברי
אביי אינם דחיית ההוכחה, אלא דחייה מוחלטת של המעשה, והם-הם מסקנת
התלמוד! משום שבכל מקום שכתוב בתלמוד "מאן לימא לן... דילמא וכו'" - אין
פירוש הדבר שמא זו הכוונה, אלא ודאי זו הכוונה¹⁵.

על כל פנים להלכה, אין שום מחלוקת בין רבותינו שאסור לפדות שבויים יתר
על דמיהם, המחלוקת היחידה היא האם ישנם מקרים חריגים שבהם מותר. רובם
המוחלט של חכמי ישראל אסרו לפדות את השבויים, בכל מקרה שהכופר הנדרש
עולה על דמיהם, ואפילו אם הקרובים רוצים לפדות ויש להם את הסכום הדרוש
לכך, אסור, ורק מיעוט קטן מחכמי ישראל פסק שאין למחות ביד מי שפודה על
דעת עצמו.

14. תרגום: שונים בית נתזה [משאר האנשים, כיון] שהם זהירים [במצוות]. אבין מציפורי גרר
ספסלא בעלייה של שיש, לפני רבי יצחק בן אלעזר, אמר לו: אם אשתוק לך [ולא אמחה על
כך], כפי ששתקו החכמים לרבי יהודה, יצא מזה נזק [ולכן אני אומר]: גזירה [אסור לגרור
ספסלא על] עלייה של שיש, משום [שמא יגרור] על עליה רגילה [שעושה חריץ בקרקע].

15. וראה דוגמאות לעניין זה במקומות רבים: סוכה (מג), נדרים (מח), גיטין (ו), קידושין (כו),
ב"ב (קמו), זבחים (ה). ואין כאן המקום להאריך בכך.

פשרם של כמה קשיים על פסיקתם זו של כל גדולי ישראל הנ"ל

לאור פסיקתם של כל אותם גדולי ישראל, יוצא שאין כל היתר לפדות מי שהוא יתר על כדי דמיו. אבל כמה מרבתינו העלו שאלות מפאת כמה מאמרים שמהם נראה שיש מקום לחריגים מסוימים, כגון אותו מעשה של רבי יהושע בן חנניה שפדה את רבי ישמעאל בן אלישע בממון רב, מעשה המובא בגיטין (נח.). ושציינוהו רבותינו בעלי התוספות (גיטין מה, ד"ה דלא, ונח. ד"ה כל):

ת"ר: מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר: "מי נתן למשקה יעקב וישראל לבזזים" (ישעיהו מב, כד)? ענה אותו תינוק ואמר: "הלאו ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרךיו הלוך ולא שמעו בתורתו" (שם). אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה! שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו: לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל. ומנו?¹⁶ רבי ישמעאל בן אלישע.

מעשה זה לכאורה לא היה בו כדי להוות קושי כיון שרבותינו בעלי התוס' פסקו בכתובות בעקבות ר"ת שמותר - אולי אפילו חובה או מצוה - לבעל לפדות את אשתו יותר מכדי דמיה, אלא שלא היא, כי אם מתירים לבעל, זה רק משום ש"עור בעד עור יתן אדם בעד נפשו", קרי רק על עצמו (או אולי אף קרובים), אבל על אדם זר מניין לנו שיש היתר? והרי תינוק זה אינו קרוב משפחה, או מדוע מותר? על זה משיבים התוס' בגיטין (מה.) שני תירוצים, האחד שהבחין שתינוק זה נועד לגדולות בתורה, ולתלמיד חכם אין מחיר, והשני שמציאות חרבן הבית בולמת את החשש של סחיטה:

ור' יהושע בן חנניא דפרקיה לההוא תינוק בממון הרבה בהניזקין (לקמן דף נח.). לפי שהיה מופלג בחכמה, אי נמי בשעת חורבן הבית לא שייך דלא ליגרבו.

16. תרגום: ומיהו [אותו הילד]?

ולהלן בגיטיין (נח. ד"ה כל) כתבו:

כל ממון שפוסקין עליו - כי איכא סכנת נפשות פודין שבויין יותר על כדי דמיהן כדאמרין בפרק השולח (לעיל דף מז). גבי מוכר עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים כ"ש הכא דאיכא קטלא אי נמי משום דמופלג בחכמה היה.

בחידושיו על גיטיין, הרמב"ן הסכים עם התוס' לגבי הטעם של זמן חורבן הבית, אך דחה את טעמם השני לפיו יש היתר בשעת סכנת נפשות, והוסיף טעמים משלו:

ואי קשיא הא דאמר' בפ' הניזקין, העבודה לא אוזו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עלי אמרו לא זוו משום עד שפדאו בממון הרבה, וי"ל דהתם בשעת חרבן הבית וליכא משום דמיגרי בהו טפי, שהרי כולם בשבי הלכו, א"נ, ר' יהושע דעבד לגרמיה הוא דעבד, ות"ק דפליג עליה דרשב"ג היינו ר' יהושע ולא ס"ל כוותיה. ויש אומרים דכל היכא דאיכא חששא דמיתה פודין אותן בכל ממון שיכולין לפדותן, ולא מסתבר דכל שבי כולהו איתנהו ביה, ועוד דגבי אשה איכא חששא דעריות ולא חששו, ואע"ג שקרקע עולם היא היה להם לחוש.

ומסתברא תלמיד חכם פודין אותו בכל ממון שבעולם וליכא משום דוחקא ולא משום איגרויי, שאם אבדו ישראל ממון או מתו משונאיהם, הרבה יש לנו כיוצא בהם, ותלמיד חכם אין לנו כיוצא בו, וקודם לפדות למלך כדאיתא במסכת הוריות (יג.), הילכך אין לחמוד כסף וזהב עליו, ור' יהושע משום שהכיר בו בוודאי שהוא תלמיד ותיק פדאו בממון הרבה.

ועפ"י דברי רבותינו אלה, פסקו עוד רבים כמותם, כגון הרא"ש (גיטיין פ"ד סי' מד), וכ"כ הטור (יו"ד סי' רנב). ודומה לכך כתב רבינו קרשקש (גיטיין מה. בד"ה או). וכן פסק בכפתור ופרח (פרק מד). וכ"פ הבי"י (יו"ד שם ס"ד). אבל מתעוררת אז תמיהה גדולה: אם ת"ח פודים בכל מחיר, הדבר יוודע במוקדם או במאוחר לגויים, וזו תהיה סיבה גדולה עוד יותר לחטוף תלמידי חכמים, ולסחוט דוקא סכומי עתק לאין ערוך גדולים יותר! רבנו הרדב"ז (שו"ת ח"א סימן תצח) חש ככל הנראה בקושי זה, ולכן אחרי שפסק כמותם הוסיף:

דעיקר טעמא דאין פודין את השבויים יותר מכדי שוויים הוי משום דלא ימסרו עצמן עליהם, והכא כיון דידע דלפי שהוא ת"ח נותנין בו ערך זה,

לא שייך האי טעמא, דלאו בכל אתר שכיחי ת"ח, וגם השבאים בעצמם אינם מכירים מי הוא ת"ח ולפי טעם זה כשפודין ת"ח יותר מכדי שוויו מודיעין לשבאי שמפני שהוא ת"ח נותנין בו כל כך.

קרי, שלדעת הרדב"ז אין חשש שיחטפו יותר, אם יפדו את החכם במחיר גבוה, מפני שלא בכל מקום יש תלמידי חכמים וגם הגויים אינם יודעים מיהו תלמיד חכם. וכדי למנוע מהגויים שיסיקו מסקנה לגבי יהודים אחרים, מציע הרדב"ז "שינוי" מסוים, והוא להודיע לגויים, שההסכמה לפדות את החכם במחיר גבוה, היא רק מפני שהוא תלמיד חכם. אבל במחילה מכבודו, כל הטעמים האלה מופרכים ממקרהו של מהר"ם מרוטנבורג¹⁷ שדוקא באשר המושל הכיר את מעמדו וידע שהוא ת"ח גדול, נתפס על ידו ודרש למען שחרורו סכום כסף אדיר מפאת היותו גדול בישראל, וחוב זה נפל, מרצון, על כתפי קהילות שלמות ורבות!

על כל פנים, במחילה מכבודם של גדולי רבותינו אלה, לא הצלחתי להבין כלל את

---

17. כך כתב המהרש"ל (ים של שלמה גיטין פ"ד): "שמעתי על מהר"ם מרוטנבורק זכרונו לברכה, שהיה תפוס במגדול אייסהם כמה שנים, והשר תבע מן הקהלות סך גדול, והקהלות היו רוצים לפדותו, ולא הניח, כי אמר אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם". פירוט של סיפור זה נמצא בתעודה עתיקה שנמצאה בתוך קיר בית כנסת בוורמס בשנת שע"ו (1616 למנינם) וזו לשונה: "מורנו הרב ר' מאיר מרוטנבורג ב"ר ברוך זצ"ל, שם לדרך פעמיו לעבור הים, הוא וביתו ובנותיו וחתנו וכל אשר לו. ויבוא עד עיר אחת היושבת בין ההרים הרמים שקורים 'למברדיש גיבורנא' בלשון אשכנז, ורצה לישיב שמה עד אשר יאספו אצלו כל העוברים עמו. והנה פתאום בא השודד ההגמון הרשע ימח שמו וזכרו מבזילא, רכב מרומי דרך אותה עיר ועמו משומד אחד ושמו קניפכא ימח שמו וזכרו, וראה והכיר במורנו והגיד להגמון, וגרם שהפחה מיינהרט מגוילן, שר של אותה עיר, תפשוהו בד' תמוז שנת מ"א לאלף השישי, ומסרוהו למלך רודולף. ונפטר בתפיסה בעו"ה י"ט אייר שנת נ"ג לאלף השישי".

וראה מה שכתב רבי יהודה בן הרא"ש בצוואתו: "וסבת ליציאת אדוני אבי ז"ל היתה מפני תפישת הר' מאיר מרוטנבורק ז"ל, שתפשו המושל, והקהילות של אשכנז פדאוהו בממון רב, והמושל לא רצה ליקח ערב רק לאדוני אבי ז"ל, והוצרך ליכנס ערב בממון רב. וקודם שנחלק הממון על הקהילות יצ"ו נפטר הר' מאיר בתפישה. והמושל העליל אדוני אבי ז"ל, באמרו כי מאחר שנפטר בתפישה קודם שפטר מן המאסר, שבאחריותו נפטר, והקהלות והוא שיהיו פורעין הממון. ונשמט מלפניו והלך לעיר אחרת. ומפני יראתו מן המלכות יצא מאשכנז ובא לעיר הגדולה עיר טוליטולה... וזאת היתה סבת ביאת אדוני אבי ז"ל לזאת הארץ".

עמדתם, משום שלע"ד הקושיא אינה מתחילה כלל. שהרי במקרה זה יש לאין ערוך יותר מזה, כי תינוק זה לא נחטף לשם סחיטת כסף, אלא היה שבוי מלחמה שנלקח בשבי, ואיש לא ביקש תמורתו כסף כלל! לכן לא מדובר בפדיון שבוי תמורת כסף, ולכן אין כל מקום לחשש ד"ליתי וליגרו", משום שמדובר בהצלת שבוי מלחמה מעבדות או מזנות באמצעות כסף!

לאור הערתי זאת, לא נשאר מכל מה שהוזכר לעיל כל מקור שאפשר להתבסס עליו בכדי שיותר לפדות חכם יתר על כדי דמיו.

אולם מקור אחד יש בו כדי לבסס היתר זה, והוא דברי רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סי' תתקכו):

כתיב (נחמי' ה, ח) ואומרה להם אנחנו קנינו את אחינו היהודים הנמכרים לגוים כדי בנו מכאן אמרו אין פודין את השבויים אלא בכדי דמיהן. יש חילוק אם חכם הוא וצדיק וצריכים לו רבים שאני, וכן ספרים אם ספר שיש בו חידושים ואין במדינה כיוצא בו, הרי פודין ביותר.

ופירוש דבריו הוא שאנו מוצאים את נחמיה מוכיח את העשירים היורדים לנכסיהם של העניים שאינם יכולים לשלם את חובותיהם ומשתעבדים בהם, או כפי שפירש רס"ג, ממשכנים אותם ואת שדותיהם במילים הבאות: אנחנו פדינו את אחינו מידי הגוים כפי יכולתנו (=כדי בנו), ואולי נצטרך כעת לפדות את אחינו מיד אחינו היהודים¹⁸. מכאן אמרו¹⁹ אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן. אלא שהוא

18. וראוי להביא כאן את פירושו של הרמ"ד וואלי, תלמידו של הרמח"ל או תלמיד חבר שלו: "וזהו שאמר ואומרה להם אנחנו קנינו את אחינו היהודים הנמכרים לגדם כדי בנו כלומר אנחנו תפשנו את הזכות לקנות היהודים הנמכרים לגוים בכל כחנו ואתם תופשים את החובה לכבוש אותם לעבדים וגם למכרם אל הנכרים מפני החובות שלהם ונחזור אנחנו לקנותם מיד הנכרים ונמצא כל החובה שלכם וכל הזכות שלנו כי אנחנו עושים את רצונו ית' ואתם מעוררים את כעסו ודעו נא וראו מה תהא עליכם בכך וזהו שאמר וגם אתם תמכרו את אחיכם תמכרו לנו והרי שנתביישו מתוכחתו הנכונה של אותו צדיק שהיתה בפני רבים ולא מצאו מענה לדבריו וזהו שאמר ויחרישו ולא מצאו דבר". ובמיוחד לרש"י יש דברים קרובים לדבריו.

19. דרשה זו לא מצאתי במקורות חז"ל. אך סגנון זה הוא סגנונם של חז"ל, לכן ככל הנראה היתה דרשה כזו לפניו.

מסייג את דבריו שכאשר מדובר בחכם וצדיק שהרבים צריכים לו - מותר לפדות אותו יותר ממחירו. וההגיון מורה שאפשר לבקש מהציבור יותר מכדי דמי אדם, רק אם לציבור יש תועלת ממנו.²⁰ הגיון וסברא יש כאן, אבל מקור לעמדה זו בדברי רבותינו אין כאן, מה גם שמקרהו של מהר"ם מרוטנבורג סותר זאת.

קשיים אחרים בדעת ר"ת ורבותינו בעלי התוספות

כבר ציינו לעיל בשם הריטב"א, שדעת ר"ת היא שאין להסיק מסקנה הלכתית בגיטין מתוך הסוגיא בכתובות, אבל מסכים הוא שהאיסור לפדות ביתר מכדי דמיו הוא כדי שלא ירבו בחטיפות (ע"ש), אלא שמותר לאדם פרטי לפדות את עצמו ואת אשתו (או אולי אף אנשים נוספים).

אבל מה לדעת ר"ת מתיר לאדם פרטי לפדות אם הוא רוצה? ובכן הפסוק שבאיוב "עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" - טיעון שעליו יחזרו רבותינו בעלי התוספות בעקבותיו. אבל במחילה, הוכחה זו אינה מובנת, לא רק משום שאין לנו רשות לדרוש פסוקים להלכה אחרי חתימת התלמוד, אלא משום שמשמעותו של פסוק זה כלל אינה מוכיחה שהלכה היא שיש תמיד לתת הכל בעד נפשו, אלא הוא פסוק הבא רק לציין שמציאות אנושית היא זו שאדם מוכן לתת את כל אשר לו בעד נפשו, אך אין בו כל הוכחה שמותר לו לתת כל אשר לו בעד נפשו בכל מצב! ועמדת התוספות וגם זו של ר"ת היתה כה קשה בעיני הרמב"ן²¹, שהגיב עליהם בחידושיו על גיטין בדברים שקשה לכתוב חריפים מהם:

משום דוחקא דצבורא הוא או דילמא משום דלא ניגרי בהו טפי. ונפקא מינה לעשירי שפודה עצמו או שרצה חבירו לפדותו בממון מרובה, וקשיא

20. כפי שכתב האור החיים הקדוש על הפסוק (במדבר לב, ו): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי גֵד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה": "ולמה יבקשו הם יגיע כפם של ישראל?". בניגוד לכך, רבים מדאי בימינו אינם רואים כל בעיה בכך שיש מי שיוצא למלחמה ומי שעובד, ויש מי שנהנה מכך.

21. זאת באשר לא הצליח להבין מה מקום לשאלת התוס' האם אסרו חכמים לאדם לפדות את עצמו במחיר מופקע, כאשר עצם הדיון בנקודה זו מהווה בפשטות חלק משאלת התלמוד עצמו במסכת גיטין (מה).

לן ותפשוט ליה מדתניא בפ' נערה שנתפתתה נשבית והיו מבקשין ממנו עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה וכו' רשב"ג אומר אין פודין את השבוין יותר מכדי דמיהן מפני תקון עולם ואוקימנא התם ואע"ג דפרקונה כנגד כתובתה אלמא אע"ג דליכא דוחקא דצבורא אין פודין, ואי אמרת משום דרבנן פליגי עליה תפשוט דתנאי היא, ויש שמחלקים **בה אבל דברי הבאי הם.**

גם הטענה לפיה אשתו כגופו לעניין זה - טעונה הוכחה, וכפי שכתבו הרמב"ן (שם), הרשב"א (גיטין מה. בד"ה משום), הריטב"א (כתובות נב: בד"ה רשב"ג) ורבינו קרשקש (גיטין מה. בד"ה או).

גם חשש נפשות אינו מתיר לפדות שבוי ביותר מכדי דמיו

הזכרנו לעיל דברי רבותינו בעלי התוספות שכתבו בגיטין (נח. ד"ה כל):

כל ממון שפוסקין עליו - כי איכא סכנת נפשות פודין שבוין יותר על כדי דמיהן כדאמרינן בפרק השולח (לעיל דף מז.). גבי מוכר עצמו ואת בניו לנכרים כ"ש הכא דאיכא קטלא.

התוספות בדבריהם אלה דייקו מהמקרה המובא בגיטין (מו: - מז.) של אדם שמכר את עצמו לגוי. שם קבעו חז"ל שאין לפדות אותו בפעם השלישית, אך כאשר הגויים רוצים להרוג אותו יש לפדות אותו מכל מקום. במקרה זה, יוצא אם כן, שכיון שהאדם נפדה בפעם השלישית, הציבור הוציא עליו פי שלש ממחירו (עיין בחידושי בית מאיר גיטין נח.).

וציינו לעיל גם שהרמב"ן התייחס לטיעון זה ודחה אותו ללא כל היסוס בכותבו:

וי"א דכל היכא דאיכא חששא דמיתה פודין אותן בכל ממון שיכולין לפדותן. ולא מסתבר, דכל שבי כולהו איתנהו ביה, ועוד דגבי אשה איכא חששא דעריות ולא חששו ואע"ג שקרקע עולם היא היה להם לחוש.

ז"א, הרמב"ן מבטל את הדברים משתי סיבות: א) משום שחז"ל ציינו כבר בבבא בתרא (ח:): ששבי חמור יותר ממיתה ברעב וממיתה בחרב, שהרי הוא כולל את שניהם:

אמר²² ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמור רבנן דפדין שבויים מצוה רבה היא? א"ל, דכתיב, והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי, ואמר רבי יוחנן: כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו. חרב קשה ממות - אי בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא, אי בעית אימא סברא, האי קא מינוול והאי לא קא מינוול, ואבע"א קרא, יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. רעב קשה מחרב, איבעית אימא סברא, האי קא מצטער והאי לא קא מצטער, איבעית אימא קרא, טובים היו חללי חרב מחללי רעב, שבי [קשה מכולם], דכולהו איתנהו ביה.

ב) ומשום שבכתובות מתייחסים חז"ל לדין של אשה שבויה, ואעפ"י שיש בשבויה חשש עריות²³, שדינו כחשש נפשות (פסחים כה:)- לא ציינו חז"ל שיש דין שונה ביחס לאשה בעניין זה²⁴.

אמנם רבינו המאירי (בית הבחירה גיטין מה.), דחה את קושייתו הראשונה של הרמב"ן: "ואף על פי שאמרו ב"ב (ח:): דרך כלל, שבי כולוהו איתנהו ביה, מכל מקום שבי שעיקרו למזון אין בו חשש מיתה". כלומר, אעפ"י שאמרו חז"ל ששבי כולל את החרב והרעב, ישנו הבדל בין שבי בו השבוי מיועד למכירה וחייו אינם נתונים בסכנה, לבין שבי בו השבוי מיועד למוות, ועליו אמרו חז"ל שהשבי כולל

22. תרגום: אמר רבא לרבה בר מרי: מה המקור לדבר זה שאמרו חכמים שפדין שבויים מצוה גדולה היא? אמר לו, שכתוב: "והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי". ואמר רבי יוחנן [על פסוק זה]: כל המאוחר בפסוק זה קשה מחבירו. חרב קשה ממות - אם תרצה אמור [שהמקור לכך] בפסוק [מהתורה], ואם תרצה אמור [שהמקור לכך] בהגיון. [על פי] ההגיון: [ב]זה האדם מתבזה, ו[ב]זה האדם לא מתבזה. ו[על פי] הפסוק: "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו". רעב קשה מחרב - אם תרצה אמור [שהמקור לכך] בהגיון: [ב]זה הוא סובל, ו[ב] זה אינו סובל. ואם תרצה אמור [שהמקור לכך] בפסוק: "טובים היו חללי חרב מחללי רעב". שבי קשה מכולם, שכולם [החרב והרעב] קיימים בו.

23. ולכן כל שבוייה פסולה לכהונה, מצד חשש זה.

24. עיין בפתחי תשובה (יורה דעה רנב, ד), שהביא דעות שונות באחרונים בעניין זה, ונראה שנעלמו ממנו דברי הרמב"ן הנ"ל.

את החרב והרעב. אך מכל מקום, גם אם נקבל הסבר זה, שאין לו שורש מפורש בדברי חז"ל, מכל מקום קושייתו השנייה של הרמב"ן במקומה עומדת.

על כל זה יש עוד להוסיף שדיוקם של בעלי התוספות אינו מוכרח כלל, כי לא מדובר בשבוי, אלא באיש אומלל או כסיל החסר כל כבוד עצמי, וכל שכן לאומי, שמכר את עצמו לגויים במקום ללכת לעבוד ולהרוויח את פרנסתו בכבוד. ויותר מזה: במקרה שלו אין הציבור מוציא על אותו יהודי המוכר וחוזר ומוכר את עצמו יותר מכדי דמיו. לכן אין כאן למעשה כל חשש דליגרבו ולייתו טפי משתי סיבות: (א) מלכתחילה יהודי זה לא נשבה, אלא מכר את עצמו. (ב) הגויים לא קיבלו תמורתו פי שלש ממחירו, אלא בדיוק את מחירו. אעפ"י שהסיפור חזר על עצמו.

נוסף לכך, דיוקם זה של התוספות מתבסס על החשש של דוחק הציבור (חידושי בית מאיר שם), אבל לאור מה שהוכחנו, והוא שכמעט כל חכמי ישראל פסקו שאין זו הסיבה של תקנתם, אלא הטעם להלכה הוא שלא יחטפו יותר - שוב אין מקום לחילוק של התוספות.

אולם חשוב לשים לעניין משמעותי ביותר בהקשר זה: הגאונים ופוסקי ספרד, ובראשם הרי"ף והרמב"ם, לא הביאו סיפורו של רבי יהושע בן חנניה, מעשה שממנו למדו חכמי בית מדרשם של בעלי התוספות להחריג תלמיד חכם מדין זה, והם שללו כל חריג אף בחשש נפשות. ניתן לדון ארוכות בסיבת אי התייחסות או שתיקה זו, האם היא נובעת מכך שלדעתם מקרה זה חולק על הסוגיות שלנו, כפי שהעלו הרמב"ן (שם) והרשב"א באחד מתירוניהם, או מפני שמדובר באגדה ואין ללמוד ממנה להלכה, או עוד מפני מה שנראה לי יותר ושציינתי לעיל, והוא שאין כאן כל פדיון שבויים אלא הצלה משעבוד וכדו'. אבל בבואנו לדון בכל מקרה הדומה או הקרוב לכך המנסים להחריג מקרים מסוימים, חשוב לקחת את עמדתם בחשבון.

אבל כבר מסקנה ראשונה עולה מכל האמור: כל הדיון לעיל אינו נוגע אלא במה שרבותינו קראו 'פדיון שבויים', קרי בטיפול ביהודים שנחטפו לשם סחיטת כספים או מכירתם לעבדות בלבד. ואף על פי כן קביעתם של חז"ל כבר נחרצת, והיא, שאין כל היתר לפדות שבויים יתר על כדי דמיהם, כדי שלא יחטפו הגויים עוד יותר מאחינו. לכן, כל מי שנתלה בסוגיות התלמודיות הנ"ל הדנות בעניין

זה, או בדברי הרמב"ם ושאר גדולי ישראל שפסקו בנדון, בכל הנוגע לשחרור החטופים בתנאים זהים או דומים לאלו שהותנו כבר בעסקה הראשונה, טועה לחלוטין ובכל מכלל.

כי אם פסיקת רבותינו בסוגיות בהן דנו כבר חורצת דין לגבי השאלה המעסיקה אותנו במאמר זה, קרי, מה מותר לעשות כדי לנסות לשחרר החטופים מעוטף עזה, והיא כבר אוסרת כל תשלום כספי לא מוצדק, על אחת כמה וכמה, שכל עסקה לשחרור החטופים, שתעודד חטיפות נוספות אסורה בתכלית! ומכיוון ששתי הסיבות שהוזכרו על ידי חז"ל מדוע אין לפדות את השבויים יתר על כדי דמיהן, הוא משום שהדבר יביא לפגיעה ביהודים אחרים - כל עסקה שבעקבותיה יפגעו יהודים אחרים אסורה בתכלית! וכפי שנראה מיד.

חלק ב

דיון באופני הצלת שבויי עוטף עזה

הדרמה של שמחת תורה אחזה בנו בפתע פתאום, אולם הזעזוע שלה יהדהד בנו עוד שנים רבות, וספק עם ימחה אי פעם. בעקבותיה נכפתה על עמנו מלחמה אכזרית עם אויב אכזרי ביותר, עמלקי לכל דבר, שרצה, ערף ראשים, שרף גברים נשים וטף, רמס וטרף, אנס ולקח בשבי, ושם בשבי המושך במעלליו, וככל הנראה ממשיך עוד להתעלל במנהרותיו הטמאות. אבל, ב"ה כארי קם והתנשא עמנו כולו, והחליט לבא חשבון עם חיות טרף אלה, שמפאת איזו שהיא טעות ביולוגית מוזרה, מתגלים כבעלי דמות אנוש, כאשר אין אפילו חית טרף אחת המסוגלת להתדמות להם, וקבע שהשמדת חיות טרף אלה היא חובה קדושה כנדרש כלפי עמלק. במסירות נפש עילאית, למרות כל הכשלים הנוראיים של ההנהגה הצבאית של צה"ל, למרות חוסר הנשק, למרות כל הסיכונים העצומים שציפו לו, רץ בכל כוחו למחוק את זכרו מעל פני האדמה, ושילם מחיר כבד מאד בכדי להשיג מטרה זו.

לצד מטרה עיקרית וכמעט בלעדית זו, עמדה לנגד עיני עמנו מטרה שנייה, והיא חתירה לנסות לחלץ גם את השבויים או למצער את חלקם. אך מטרה שנייה זו, שהייתה לחלוטין משנית בראשית המלחמה, הפכה עם הימים למטרה עיקרית כמעט בימים האחרונים, ומסיבות רבות:

הראשונה, הלחץ החברתי על הממשלה של חלק מקרובי משפחות החטופים. לחץ שהתעצם מצד בידן נשיא ארה"ב, שסביבו מתרבים שונאי ישראל מהגויים אך גם מבני עמנו, שבשעה שראו איך צה"ל מצליח להפתעתו להשמיד את האויב בצורה כה נחרצת, הבחינו אותם שונאים שעלולה מדינת ישראל לנצח. ואת זה הם רצו בכל מחיר למנוע. לכן במסווה של רחמנות מזוייפת כלפי השבויים, הם לחצו על מדינת ישראל ועל ראש הממשלה, איש שמול ארה"ב ידיו רפות תמיד, ו"מכרו" לו הפסקת אש בכדי לשבור את ההתקדמות הנפלאה של צה"ל ברצועה.

וכך הם אפשרו לחמאס - שהיה כבר ממוטט ומפוחד, כי לא ציפה לתגובה כה נועזת מצדנו - להתארגן מחדש, למקש ולמלכד בחזרה את הבתים, הסמטאות, הרחובות ועוד, והמחיר שחיילינו שילמו לאחר מכן עלה וגדל. על כל זה התווספה השנאה הכרונית של גייס חמישי המורכב מבכירי צבא בטחון כלכלה ואקדמיה, אכולי שנאה לקודש, ובמיוחד לממשלה, הדוחפים את קרובי החטופים להפעיל עוד יותר לחץ לשחרר את קרוביהם, עד כדי כך שבימים האחרונים לא היסס מר גנץ להצהיר בשקר מוחלט, שעיקר המלחמה היא למען שחרור החטופים!

כל זה מעמיד את מדינתנו במצב בלתי אנושי ממש. ותחת הדקלום הבלתי פוסק של רבים כל כך הצועקים שפדיון שבויים מעל הכל, אפילו מעל חיי חיילי צה"ל - חובה מוטלת עלינו הרבנים להאיר את עיני כל בני עמנו, ולהבהיר מה היא הדרך הנכונה בעיני ה' במצב זה לאור ההלכה.

כל דיוני חז"ל לגבי פדיון שבויים מתייחסים לסחיטת כספים בלבד

בכל מה שקדם במאמר זה, דנו בשאלה עד איזה מחיר ניתן או צריך לפדות שבויים שנחטפו לשם סחיטת כספים, רק מפאת אותם הרבים בעם - מבני תורה או עמי הארץ - הצועקים שבפדיון שבויים עסקינן. אבל אין הדבר נכון כלל וכלל! כפי שכתבנו לעיל, חטופי עוטף עזה אינם שבויים לשם סחיטת כסף, אלא הם סוג אחר לגמרי של שבויים: הם שבויי מלחמה! וזו קטגוריה שונה לחלוטין מבחינה תורנית!

לאור זאת, וכיון שאין כאן כל מקום למשא ומתן ממוני, יש לבחון מה הם הדרכים הנכונות מבחינה תורנית-הלכתית כדי לנסות להציל את החטופים. מעט התבוננות לא מותירה כל מקום לספקות. ישנן שלש דרכים בלבד: או לנהל משא ומתן להחלפת חטופים תמורת מחבלים ועוד כניעות כאלו ואחרות, או לרסק את האויב עד כי ייכנע בצורה זו או אחרת, או להצליח לשחררם באמצעות מבצעים מתאימים, שכל אחד מבין שעלולים להיות כרוכים בסכנות לא מבוטלות. לכן עלינו לדון כאן מבחינה הלכתית מהי הדרך הנכונה יותר מנקודת ראות תורנית, תוך בחינת כל אופציה בפני עצמה.

האופציות השונות לשחרור החטופים ובעיותיהן

מבחינה הגיונית לא היה מקום לדון אפילו באופציה הראשונה, משום שכל בעל ניסיון מבין שאין כל מקום להסכים להציל חטופים תמורת מחבלים, ולכן אין כל היתר הלכתי בדבר. וזאת מסיבה פשוטה, והיא, שמוסכם על כל מומחי הבטחון שלא פחות מ-40% ממשוחררי העסקאות, הם-הם המובילים את הטרור בהמשך (כשהשאר מצטרפים אליהם), באופן שעל כל יהודי ששוחרר - נרצחו עשרות יהודים בהמשך, על ידי משוחררי העסקה²⁵. שתי הדוגמאות הבולטות לעניין זה הם זו של אחמד יאסין ששוחרר בעסקת ג'יבריל, והקים את החמאס, והשנייה זו של יחיא סינואר יש"ו, ששוחרר בעסקת שליט, והוא זה שארגן וניצח על הטבח האכזרי הנורא בשמחת תורה, ועדיין ממשיך לנהל את המלחמה מעומק מנהרותיו. אלא שזה זמן רב שההגיון נמחק כליל מרוב תושבי מדינתנו המכורים לרגש, תוך התעלמות מוחלטת מן השכל הישר ומן הניסיון ההיסטורי, מפאת השפעות מערביות נוצריות. ואם כן, איך אפשר לצפות שחברה שזה עשרות בשנים מטיפים לה השכם והערב ש"העבר מת" (כדברי "גדול הדור", שמעון פרס, האחראי על הסכמי אוסלו ושאר החלטות הרסניות) תוכל ללמוד מהניסיון שנרכש רק מתוך הכרה ולימוד העבר?!

וכשהאדם עוד משוכנע שהוא נמנה על הצבור הדתי, וכל שכן על הצבור של בעלי תורה, הניסיון לשכנעו במה שרגשותיו אינם מסתדרים אתו, הופך למשימה קשה עוד יותר, משום שהוא מבקש מיד 'מקורות'. אמנם בעוקצנות או בהלצה, ניתן לנסות להבהיר לו שלא לכל דבר יש צורך במקור, כי השכל הישר משחרר אותנו לעיתים מצורך שכזה²⁶. אבל בדור האחרון כה נעולים הם על גישה לימודית שכזו - הנכונה עקרונית בלימוד תורה - שאין אוזניהם מסוגלות להיות כרויות להקשיב לשום דבר שאינו מודפס באותיות קידוש לבנה, בבחינת תורה שבכתב הבלתי תלויה בתורה שבעל פה כלשהי.

25. ראה בויקיפדיה ערך "עסקת ג'יבריל".

26. היה אמור להיות די אישי בר דעת לקבל שאין כל צורך במקור כדי לקבוע שאסור להיות טיפש, ומשום כך אכן אין שום מקור הבא להוכיח טענה אלמנטרית כזו.

על זה עלינו להוסיף, שכבר מתחילת המלחמה נחתמו שני הסכמים בין מדינת ישראל ובין החמאס, ואחד מהם אף זכה ל"הארכה" משמעותית ביותר של עשרה ימים. בשני הסכמים אלה נדרשנו לשחרר מחבלים ולהפסיק את המלחמה, עד כדי כך שמאות מחבלים זכו להציל את חייהם, כי יצאו מכל מיני מנהרות וחורים ללא נשקם שהם דאגו להסתיר, ונטשו את המקום תחת עיני חיילינו הנפלאים שנכפה עליהם להשאיר אותם בחיים! דבר שהוא כבר מעין כניעה ישראלית לרשע ולרצח.

כל הסכם לשחרור חטופים בימים אלה יהיה בהכרח עסקה גרועה ביותר, שאפילו לעסקת גלעד שליט לא יהיה דומה. זאת משום שבעסקת שליט היה מדובר בשחרור מחבלים תמורת חייל יהודי חטוף, כאשר כעת מדובר במציאות לאין ערוך יותר מורכבת ולאין ערוך יותר מסוכנת. יותר מורכבת, משום שמדובר בכמות אחרת לחלוטין של חטופים שגלוקו בשבי באמצעות התקפה מלחמתית מצד האויב, ושאחרי כן הוסתרו במנהרות עצומות המונעות כל שחרור ללא סיכון עצום; ומאידך, אי שחרורם יתפרש כהשפלה גם לאומית וגם צבאית של מדינתנו.

על כל זה תתווסף העובדה שתהיה בהכרח, לאור דרישות החמאס, כרוכה בהפסקת אש מצדנו, דבר שיאפשר לאויבינו להתארגן מחדש, וכך לסכן בצורה נוראה את חיילינו! אם כן, לא בכסף תמורת חיים עסקינן, אלא בחיים תמורת חיים! ואם בחיים מול חיים עסקינן, עמדת ההלכה ברורה: מותר לאדם בשעת הצורך להציל את חייו בממונו של חברו (בבא קמא קיז:), אך אין לו כל היתר להציל את עצמו תמורת חייו של יהודי אחר, כפי שאמרו חז"ל (פסחים כה: ועוד):

ההוא²⁷ דאתא לקמיה דרבא, אמר ליה, מרי דוראי אמר לי זיל קטליה
לפלניא, ואי לא קטלינא לך. אמר ליה: ליקטלוך ולא תיקטול, מאי חזית
דדמא דידך סומק טפי?! דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי?

לכן, אין שום קשר בין מציאות מסוג זה אתה אנו מתמודדים כעת, לבין המציאות

²⁷ תרגום: אדם אחד בא לפני רבא [ו]אמר לו: מושל עירי אמר לי לך הרוג את פלוני, ואם לא - אהרוג אותך. אמר לו [רבא]: שיהרגו אותך, ו[אתה] לא תהרוג. מה ראית שדמך יותר אדום? אולי דמו של אותו אדם יותר אדום?

הקרואה בפי חז"ל "פדיון שבויים" בנוסח מסכת גיטין או מסכת כתובות. ולכן אין כל מקום לאופציה ראשונה זו! מסיבה זו גם האופציה השלישית של שחרור חטופים, במחיר נפילת חיילינו, גם היא לא באה בחשבון.

האופציה של ריסוק האויב ללא כל רחמים היא היחידה הנכונה מבחינה תורנית

לאחר שבהזדמנויות רבות הבהרתי בכתב ובעל פה, שפדיון השבויים נוסח מסכת גיטין אינו נוגע למציאות העכשווית, יש מי שטען שאותה משנה שבגיטין היא תקנה שתוקנה בעקבות חורבן הבית ולזמן הגלות, אבל במחילה, אלו דברי הבל. המשנה נוהגת בכל עת ובכל מקום בהם יהודים מוצאים את עצמם תחת עול גויים, וזה היה אף לפני החורבן, כאשר שלטו בארצנו הרומאים או כל עם נכרי אחר.

על כל פנים, כאשר יש לנו שלטון עצמאי, כמו לדוגמא במדבר ביציאת מצרים, וכל שכן בארצנו על תקן מדינה ריבונית - אין כל צורך להתלבט. העמדה שעלינו לנקוט בה מפורשת בתורה, שהרי כפי שאמרנו, אותם חטופים, שבויי מלחמה הם, והדאגה להצלתם חדלה מלהיות בעיה פרטית של הקרבנות ושל קרובי משפחותיהם, אלא היא הופכת לבעיה כללית ציבורית של כל העם כולו.

במקרה זה ההתייחסות ההלכתית עונה לכללים אחרים לחלוטין, כי דיני הכלל שונים הם מדיני הפרט, וכפי שנראה בהמשך. בימינו יותר מדי אנשים, אף בין הנמנים על הקשורים לתורה וללימודה, אינם מודעים להבדל העקרוני הגדול הזה, לכן ראוי להפנות אותם להלכה אחת כדוגמא שתאיר עיניהם, והיא זו המוזכרת בשו"ע (ח"מ סי' תכו סע"ב) שם מודגש שאם בנוגע לאדם פרטי אסור לו לאדם לסכן את עצמו למען יהודי אחר (עיין בפתחי תשובה שם)²⁸, בנוגע לכלל, לא זו

28. שם אמנם ישנה דעה שצריך אדם להכניס את עצמו בספק סכנה להציל את חבירו אם ודאי ימות. אך רובם המוחלט של הפוסקים דחו דעה זו. ואף אם נקבל דעה זו להלכה, במקרה שלנו אין זה ספק סכנה אלא ודאי סכנה. מה גם שעצם התקנה שלא לפדות שבויים יותר מכדי דמיהם מפני תיקון העולם, מוכיחה שאין לפגוע בכלל לטובת הפרטים.

בלבד שהדבר מותר, אלא שעוד חובה הוא, והוכחה לדבר תצא ממה שאנו עומדים לדון בו כעת.

מקרה של שבויי מלחמה אינו זר לתולדותינו. כבר מספר במדבר (כא, א) אנו שומעים על מקרה הקרוב למה שהתרחש בעוטף עזה:

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד יָשָׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי:²⁹

ומה היתה תגובת עמנו למקרה זה? האם משא ומתן ברוח התבוסתנות של המערב המודרני מול המזרח? לא ולא! אלא ככתוב שם (כא, ב-ג):

וַיְדַר יִשְׂרָאֵל נָדָר לֵה' וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תַּתֵּן אֶת הָעַם הַזֶּה בְּיַדִּי וְהִחַרְמְתִי אֶת עָרֵיהֶם: וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֹתָהֶם וְאֶת עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם חֶרְמָה:

קרי, עמנו יוצא למלחמת חרמה באויב! ולא מדובר באירוע היסטורי מקרי גרידא, אלא הדבר נפסק להלכה לדורות, כפסקו של הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ה הל"א):

ואיזו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם.

עזרה לאחים חטופים, היא עזרה לישראל מיד צר שבא עליהם, ועל זה יוצאים למלחמת מצוה! זו צריכה להיות התגובה הישראלית האמיתית והנכונה. לא תחנונים בפני ארה"ב, קטאר, סעודיה, מצרים ושאר אויבי ישראל, אלא אך ורק ריסוק האויב עד חורמה. כך נהג עמנו לכל אורך ההיסטוריה במצבים כאלה, ועל ידי הכנעת האויב במלחמה - הציל את השבויים. וזה הוא עשה לא רק בהיותו על אדמתו מדינה ריבונית, אלא אף כל פעם שעמדה לו יכולת צבאית כלשהי, כגון בסוף תקופת התלמוד, באלג'יריה עם אשה כוהנת בראש צבא מקומי, בממלכה

²⁹ ישנו אמנם מדרש אגדה לפיו הכנענים לקחו בשבי שפחה אחת בלבד, ושפחה זו היתה כנענית (מדרש אגדה במדבר כא, א). אבל אם כפי מדרש זה - שאינו פשט הכתוב - נלך, המצב יהפך להרבה יותר חריף, כי יחייב לצאת למלחמה אפילו בשביל שפחה אחת פשוטה הנלקחת בשבי!

היהודית שהתקיימה בסעודה, ועוד ועוד. כך עשה כבר אברהם אבינו עם ארבעת המלכים (בראשית יד טז-טז) ללא מדינה:

וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרְק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וַיִּשְׁלַח מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּן: וַיַּחֲלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכְּסוּ וַיִּרְדְּפֵם עַד חֹבֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק: וַיָּשָׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וַיִּרְכְּשׁוּ הַשִּׁיב וְגַם אֶת הַנְּשִׁים וְאֶת הָעָם:

כך עשו שמעון ולוי עם אנשי שכם (בראשית לד, כה-כו):

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמֹעוֹן וְלוֹוִי אָחִי דִינָה אִישׁ חֲרָבוֹ וַיָּבֵאוּ עַל הָעִיר בְּטָח וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר: וְאֶת חֲמֹר וְאֶת שָׂכָם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת דִּינָה מִבֵּית שָׂכָם וַיֵּצְאוּ:

וכידוע פסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט הל' יג) את זאת כחובה הלכתית:

כל שאסור על ישראל ... ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה. שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו.

כך נהג יהודה כשיוסף סירב לשחרר את בנימין (בראשית רבה פרשת ויגש פרשה צג):

ויגש אליו יהודה ר' יהודה ור' נחמיה ור' רבנין, ר' יהודה א' הגשה למלחמה כמו' דא' אמ' ויגש יואב והעם אשר עמו למלחמה, ר' נחמיה אמ' הגשה לפיוס ויגשו בני יהודה אל יהושע לפייסו, רבנין אמ' הגשה לתפילה שנ' ויהי כעלות המנחה ויגש אליהו, ר' לעזר פשט לון אם למלחמה אני בא, אם לפיוס אני בא, אם לתפילה אני בא. ... ידבר נא עבדך דבר [באזני אדני] אמ' יכנסו דבריי באזניך, זקנתו שלזה על ידי שמשכה פרעה לילה אחד לקה הוא וביתו בנגעים וינגע י"י את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו וגו', הוזהר שלא תלקה בצרעת, ... כן שנים ממנו נכנסו לכרך גדול והחריבו אותו ... . כי כמוך כפרעה ... מה פרעה מלך ואת שיני לו כך אבא מלך בארץ כנען ואני שיני לו, ואם שולף אני חרבי, ממך אני מתחיל ובפרעה אני מסיים.

וכך עשה גם דוד המלך על פי ה' בכבודו ובעצמו (שמואל א ל, א-יט):

ויהי בבא דוד ואנשיו צקלג ביום השלישי ועמלקי פשטו אל נגב ואל צקלג ויכּו את צקלג וישרפו אתה באש: וישבו את הנשים אשר בה מקטן ועד גדול לא המיתו איש וינהגו וילכו לדרךם: ויבא דוד ואנשיו אל העיר והנה שרופה באש ונשיהם וכניהם וכנתיהם נשפו: ... וישאל דוד בה' לאמר ארדף אחרי הגדוד הזה האשגנו ויאמר לו רדף כי השג תשיג והצל תציל: ... ויכּם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם ולא נמלט מהם איש פי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים וינסו: ... ולא נעדר להם מן הקטן ועד הגדול ועד בנים ובנות ומשלל ועד כל אשר לקחו להם הכל השיב דוד:

זו היתה דרכו של עמנו מאז ומעולם, ועל פי ה'. וראוי להזכיר למי שלוקה באמנויה בכל הנוגע לעברנו, שכך נהגה גם מדינת ישראל ב-30 שנות קיומה הראשונות, באשר מנהיגיה אף אם לא המשיכו לדבוק בכל פרטי ההלכה, הם נשארו ספוגים חינוך יהודי מהבית ומה'חדר'. לכן, בכל אירוע בו נפלו מבני עמנו בשבי, הגיבה המדינה במבצע צבאי בלבד, והאירוע נפתר בלחימה תקיפה ונועזת של חיילי צה"ל³⁰, שהמפורסם ביותר שבהם, שהיווה קידוש השם הגדול ביותר בדורות האחרונים הוא מבצע אנטבה. במבצע זה עם ישראל לימד לכל העולם שעם הרע והטרור לא מנהלים משא ומתן, אלא נלחמים בו עד חורמה, ואין שום מקום למשא ומתן ובפרט שיהיה בו תמיד מעין הכרה בזכות קיומו של הרע! האם יש צורך להזכיר על מה הוקמה היחידה המפורסמת 101, שהייתה לחוד החנית של צה"ל?!

30. למעט מקרה חריג בו הבעיה נפתרה על ידי חיילי צה"ל באופן חלקי: שמואל רוזנוסר נחטף בשנת תש"ל (1970 למנינים) על ידי ארגון הפת"ח ללבנון, והארגון דרש 100 מחבלים תמורתו. למחרת כבר יצאו לוחמים ללבנון, ושבּו שם מחיילי לבנון. לאחר כשנה הוא נפדה בסופו של דבר תמורת מחבל אחד.

חלק ג

כלל ופרט, והעדפת הכלל ביהדות לעומת העדפת הפרט בנצרות

כשנה לפני שחרורו של גלעד שליט, שאל הפילוסוף ברנאר אנרי לוי ("אל מול האכזריות" – הארץ 2 ביולי 2010): "מה פשר סערת הרגשות המלווה את פרשת החייל גלעד שליט?". ובהמשך דבריו כתב:

הרעיון הוא פשוט, והוא מהווה תעודת כבוד לישראל: אל מול האכזריות, בראש ובראשונה אכזריותה של טובת המדינה, אל מול מנגנון המפלצות הקרות ועצלותן המחרידה, אל מול חוסר הפשרנות הקפוא ... - מול כל אלה, צו קטגורי שעליו אין עוררין: **בין הפרט למדינה, יש לבחור תמיד בפרט**. בין סבלו של היחיד לטלטלת הישות הגדולה, יש לתת תמיד העדפה ליחיד. בן אדם אולי אינו שווה כלום, אבל כלום - בעיקר לא גאווה טווסית המנפחת את בית החזה של הכלל - אינו שווה הקרבת אדם. הצילו את החייל שליט.

אבל למרות השכלתו הרחבה, בהעדפתו את הרגש על פני השכל ואת הפרט על פני הכלל, הוא לא הבין שדבריו הם כל כולם תמצית האוונגליון והתפישה הנוצרית, כפי שהאריך להוכיח הרב אליהו בן אמוזג בספרו 'מוסר יהודי לעומת מוסר נוצרי' (עמ' 76) בשעה שהוכיח שכל הרעיון הנוצרי מתבסס על העדפת הרגש מעל הגיון ושכל:

כשהגויים שלא שמעו מעולם על תורת משה מתבשרים על התגלות שקבעה עקרונות מוסר וכללים לעבודת ה', אך עומדת לפנות עתה את מקומה לתורה של חסד, של חופש - הייתכן שלפגיעה כזאת בעיקרי האמונה, בדת ובחוקה לא תתלווה גם פגיעה במוסר? היכן ימצא לו ההגיון מקלט בשעת אסון גדול כזה? כאשר נותנים על כך את הדעת מבינים שלא מדובר כאן בהגיון פילוסופי כלשהו, המצליח בכוח עצמאותו לעצב לעצמו מוסר רציונלי טהור; אף לא מדובר כאן בהגיון צרוף, המבחין בקרבו בין

העקרונות הנובעים מתוכו לבין אלו המגיעים אליו מבחוץ; אלא מדובר כאן בהגיון הקדום ביותר, ההגיון של כל העיתים וכל הסדרים - זה המכיר ומודה בהתגלות. מה יוכל הגיון זה להציב במקומו של מוסר זה המתמוטט ונופל? אין בידו לא מוסר פילוסופי ולא מוסר טבעי להציב במקומו; לא נותר לו אלא הרגש, ואכן את הרגש ינצלו למטרה זו. זהו לדעתי ההסבר הסביר ביותר למעמדו הבכיר של הרגש במוסרה של הנצרות; זאת הסיבה לכך, שראשוני מייסדיה של הנצרות פנו ללא הרף אל הרגשות, ולא אל ההגיון; זהו המעייץ ממנו דלתה הנצרות את אותה חלקלקות, אותה פתטיות, אותה רגשנות מעודנת המאפיינים אותה כל כך; מכאן, לבסוף, גם החלחלה מפני יכוחים ומחלוקות, והעמדתה של האמונה במקומם של ההגיון והמדע.

ובשעה שהבליט הרב אליהו בן אמוזג את ההבדל שבין כלל לפרט, הוא לא שכח להצליף שוב בנצרות והזויתיה ולכתוב:

התוכל מדיניות, טהורה והוגנת ככל שתהיה, להתחרות במוסר פשוט? הייתכן שחובותיה של אומה ישתוו לחובותיו של יחיד? היעלה מישהו על הדעת להמיר בהצלחה את כללי המשפט הבינלאומי בספר חיקויו של יש"ו³¹? אני סבור שאמת זו מדברת בעד עצמה.

אביא לכך רק דוגמה אחת, רבת עוצמה: המחילה על העלבונו - בדיוק הנקודה בה נדמה שהנצרות מתנשאת לגבהים שלא נודעו לפניה. ינסו נא, אם יוכלו, ליישם עקרון זה על האומות; ידרשו נא מהאומות לפעול על פי אותם עקרונות של שפלות רוח, סובלנות, אורך רוח וסלחנות הנמצאים בשפע רב באוונגליון; יאמרו להן, אם יעזו, להגיש את הלחי השנייה למכות וליריקות, לבלוע בשתיקה ואפילו לגמול טובה על העלבונו הנוראיים ביותר והפגיעות האכזריות ביותר, ונראה אם מסוגלת אומה

31. ספר יסוד של הנצרות, נכתב בשנים 1420-1427 בידי הנזיר האוגוסטיני תומאס אה-קמפי. הספר קורא למאמינים להשקיע עצמם במחשבות על חייו ומותו של יש"ו, ולבזבז להבלי העולם הזה.

כלשהי לשרוד עפ"י קוד כזה, או שרק פלישה, כיבוש, שעבוד והכחדה יהיו התוצאות הבלתי-נמנעות.

לא ולא! אם יש קיום למולדת וזכות קיום למדינה, אם המונח לאומיות אינו ריק מתוכן, לעולם לא יכול האוונגליון, המוסר האוונגלי, לשמש כחוק לאומות.

ומדוע? משום שעל האומה מוטלות פחות חובות מכפי שמוטלות על היחיד, שכן היקפן ומספרן של החובות הולכים ומצטמצמים ככל שגדלה ההתקבצות החברתית. על המשפחה מוטלות פחות חובות מאשר על היחיד, על העיר פחות מאשר על המשפחה, על המדינה פחות מאשר על העיר, ועל האנושות כולה פחות מאשר על כל מדינה ומדינה.

הסיבה לכך נעוצה בהיות כל אחת מקבוצות אלו מחוייבת לויתורים והקרבה רק כלפי הכלל שמעליה. לאנושות, למשל, אין חובות אלא כלפי ה' לבדו, והיא נדרשת להכפיף ולשעבד את האינטרסים שלה לו לבדו. אם אנו מכירים בזכותה של אומה להתקיים ובכך שחובותיה המוסריות שונות מחובותיו של פרט....

ההשתעבדות לרגש, שלא לומר ההתמכרות אליו, תוך שלילת השיפוט השכלי, הייתה תמיד הבסיס לעבודה זרה ולכל טעויות תפיסות העולם, וגרמה תמיד במהלך ההיסטוריה להרס בעולם. אבל אל יסיק הקורא שאני מזמין לקיצוניות ההפוכה, המעמידה את השכל כשופט בלעדי. לא ולא! גישת תורת ה' מעמידה את השיפוט השכלי כעיקר, אך באופן ממותן או לפחות מסויג על ידי התחשבות רגשית. הגישה עליה ממליץ ברנאר אנרי לוי, היא אולי "תעודת כבוד" לישראל, אך רק בעיני העמים, לא בעיני ה'. אנו נדרשים "למשפט וצדקה", זאת אומרת הצדק לפני הרחמים³². ואיך יוכל להימצא צדק, אם בשם הצלת פרטים - הצלה שבנסיבות עכשוויות כל אחד מאתנו שואף לה בכל לבו - תעלה כל האומה כקרבן על גבי המזבח הנוצרי האכזרי הזה!?

32. אך אם אנו מוצאים אצל אברהם אבינו ע"ה סדר הפוך, אין זה המקום לדון בהיבט מורכב זה כאן.

טעותו היא באחת הנקודות המרכזיות והרגישות ביותר במצבנו הנוכחי. זאת משום שכל הבעיות וכל המלחמה הנוכחית נובעות מתפיסה נוצרית זו שהפכה לנחלת הממשלה, לנחלת רובו של הפיקוד הבכיר של צה"ל, מערכת המשפט ועוד ועוד; באופן שכבר עשרות בשנים, ולא רק מאז הסכמי אוסלו, אלא אף מאז קמפ - דוד, סירבו ראשי העם לצאת למאבק צבאי, מפאת גישתם החולה הזו. בישראל אין להכניע את הכלל לטובת סבלו של הפרט, וכפי שהבהיר היטב הרב בן אמוזג לעיל: לא מנהלים סדר היום הלאומי על פי הרגש.

העדפת הכלל על פני הפרט מובילה למסירות נפש עילאית מבלי להתעלם מרגשות

גישת התורה, שהיא גישת עם ישראל, אינה מתכחשת, ובוודאי אינה מתעלמת מהתפרצות הרגשות שטבעי הוא שהמלחמה תעורר, ובמיוחד שהם רגשות חזקים. אך אוי לצבא וללוחמים שיתנו לרגשותיהם לנהל אותם. ניהול שדה הקרב באופן רגשי, יוביל בהכרח לנפילת חיילים. רבים מידי הם החיילים שאיבדו את חייהם, כאשר לרגע לא עמדו על המשמר למראה ילד, זקן או זקנה מאוכלוסיית האויב, במיוחד במלחמה העיקשת עם החמאס ועוד יותר ברצועת עזה, שם נשים וילדים משמשים כמגנים לחיות טרף, ששום רגש מינימלי אינו אוחד בהם. מי הם האוילים המסוגלים לדרוש מחיילים להתמסר לרגש הרחמנות שלהם, כשמום חיות עמלקיות הרומסות כל רגש, ובכך לסכן את חיילינו?! על פי תורת ה', על החייל להשאיר את רגשותיו בצד, ולהילחם עד הניצחון (רמב"ם הלכות מלכים פ"ז הלכה טו):

ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונו מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי

הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא.

ניהול סדר היום הלאומי באופן רגשי, הוא אינו רק גישה נוצרית מובהקת ופסולה באשר היא מעדיפה את הפרט על פני הכלל. אלא היא גישה שמעצם מהותה מקעקעת יסודות הכלל והאומה, ולכן היא סתירה מיניה וביה שהתורה שוללת אותה מכל וכל.

כבר ביחס לאיש הנשגב אברהם אבינו ע"ה, שהנביא הזמין אותנו לקיים "הביטו אל אברהם אביכם" - לא היססו חז"ל (שמות רבה פרשה א) להעיר על איזו שגיאה בתחום באומרים:

כתיב: חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר. בנוהג שבעולם - אדם שיאמר לחבירו: פלוני הכה בנך, יורד עמו עד לחייו, ומה תלמוד לומר: חושך שבטו שונא בנו? ללמדך, שכל המונע בנו מן המרדות, לסוף בא לתרבות רעה ושונאהו. שכך מצינו בישמעאל, שהיה לו געגועין על אברהם ולא רדהו ויצא לתרבות רעה ושנאהו אברהם והוציאו מביתו ריקם.

מה עשה ישמעאל? כשהיה בן ט"ו שנה התחיל להביא צלם מבחוץ והיה משחק בו ועובדו, שנאמר: ותרא שרה את בן הגר המצרית [אשר ילדה לאברהם] מצחק (בראשית כא) ואין מצחק אלא עבודה זרה, שנאמר: ויקמו לצחק, ואין מצחק אלא שפיכות דמים, דכתיב: יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, ואין מצחק אלא גלוי עריות, שנאמר: בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי ...

באותה שעה אמרה שרה: גרש את האמה הזאת ואת בנה, שלא ילמד בני מארחותיו. מיד: וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו, שיצא לתרבות רעה. ויאמר א-להים אל אברהם אל ירע בעיניך [על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה], מכאן אתה למד שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות. מיד: וישכם אברהם [בבקר], ללמדך שהיה

שונא לישמעאל על שיצא לתרבות רעה ושלחו אותו ואת אמו הגר ריקם וטרדן מביתו ריקן. וכי תעלה על דעתך שאברהם דכתיב ביה: ואברם כבד מאד במקנה [בכסף ובוזהב] משלח אשתו ובנו ריקם מביתו בלא כסות ובלא מזון ובלא מחיה? אלא ללמדך, שכיון שיצא לתרבות רעה לא נפנה עליו. מה היה סופו? כשגדל ישמעאל ישב לו בפרשת דרכים והיה מלסטס את הבריות, שנאמר: והוא יהיה פרא אדם [ידו בכל].

בדברים אלה, מותחים חז"ל ביקורת על הענק הגדול הזה, באשר נתן לרגש האהבה שלו לישמעאל לקלקל את השורה. דווקא האישיות השנייה הנשגבה, שרה אמנו - שכאם היינו יכולים לצפות ממנה לביטוי רגשי יותר רחמני - היא זו שעשתה את החישוב הקר, שאינו נותן מקום לרגשות: בין בחירה בערכים, לבחירה ברגשות אהבה למשפחה - היא בחרה בערכים, והקב"ה עמד מאחורי דרישתה של שרה אמנו, וניטרל כל חשש שמא רגש אחר פרטי אישי מנחה אותה, ותבע מאברהם אבינו ע"ה: כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע!

המשכיותו של אברהם אבינו עוברת דרך מי שנשאר צמוד לערכים ולאמונה הטהורה.

עדויות מספר להעדפת הכלל על פני הפרט בכל תחומי ההלכה

ההלכה היהודית ובכל תחומיה, מוכיחה עד כמה כולה מושתתת על כפיפת צורכי הפרט לצורכי הכלל, כפיפת שאיפות וציפיות הפרט לשאיפות וציפיות הכלל, לפחות כל עת שהתנגשות מתעוררת ביניהם. לציין את כל הדוגמאות תידרש אנציקלופדיה, או נסתפק כאן בכמה דוגמאות:

- א. אדם פרטי העובר ממקום למקום, חייב להתכופף בפני מנהגי המקום אליו הגיע, אף אם מנהגיו אחרים ושונים (שולחן ערוך אורח חיים סימן תסח ס"ד).
- ב. אם הציבור כבר קבל על עצמו שבת, היחיד מחויב בכך ואסור בעשיית מלאכה (שם סימן רסג סעיף יב-יג).
- ג. אפילו בדיני תפילה הלכות רבות זועקות את העיקרון שאמרנו: אדם המאחר

לתפילה, צריך לדלג על קטעים מהתפילה, בכדי שיתפלל עם הציבור (שולחן ערוך אורח חיים סימן נב³³). אין לאדם ללמוד תורה, בשעה שהציבור אומר את פיוטי התפילה ('קרובות'), אלא להשתתף עמהם (שם סימן סח). המתפלל צריך לכוון את תפילתו לזמן שהציבור מתפלל (שם סימן צ ס"ט). יש לברך על קריאת התורה בציבור, ואין לברך על קריאת התורה ביחיד (שם סימן קלט ס"ח). ועוד ועוד.

ד. העוסק בצרכי ציבור נחשב כעוסק בתורה, לעניין תפילה מתוך עיסוק בתורה (שם סימן צד ס"ד).

ה. נדרי ציבור אינם מותרים אלא מכאן ואילך, אך לא לשעבר (שולחן ערוך יורה דעה סימן רכח סכ"ו).

ו. אדם הפורש מהציבור ואינו משלם מיסים ככל הציבור, לא חייבים אנשי העיר להפסיק את מלאכתם בשעת פטירתו (שם סימן שמה ס"ו).

ז. מותר לבטל מצוות מסוימות כדי להשלים מניין, כפי שעשה רבי אליעזר ששחרר עבדו לשם כך (שם סימן רסז סע"ט).

ח. והמקרה היותר חמור והנוגע בנדון דידן כאן, ושהזכרנוהו כבר לעיל - ההיתר לסכן את עצמו להצלת רבים, כאשר אסור לסכן את עצמו להצלת יחיד!

העדפת הפרט על הכלל, היא ניהול החיים על פי הרגש, או גרוע מכך, היא איזה שהוא סוג של אנוכיות קיצונית חולנית, ובשני המקרים היא התעלמות מכל ההשלכות הנוראות היכולות לנבוע מכך. אפילו אנשים רחוקים ביותר מעולם הערכים היהודיים הבינו זאת היטב, לדוגמא שר הביטחון מר יצחק רבין, הודה בכך באומרו על עסקת ג'בריל: "אסור היה לעשות את העסקה, אבל לא יכולתי לעמוד מול האימהות".

העדפת הפרט על הכלל, אינה אלא דרכו של העולם המערבי, דרך שירש אותה מן הנצרות, והפך לתרבות הסובבת סביב ציר הפרט בלבד, באשר הוא מרוכז בעצמו,

33. וראה בדברי רבי יהודה הלוי (כוזרי מאמר ג אות יז-יט) שצריך להתפלל האדם בציבור, אע"פ שמכוון בתפילתו יותר כשהוא מתפלל ביחידות.

בניגוד מוחלט לעם ישראל העוסק בתיקון המציאות ולא בהנאת הפרט, וכפי שהטיב להבליט הראי"ה קוק זצ"ל בסגנונו המיוחד (עין איה שבת פ"ז פסקה צח):

ההבדל היסודי שמחלק בין הדעות הטהורות הנובעות ממקור מים חיים, מקור תורת א-ל חי, שיסודה הוא הצדק העולמי, הנובע מצדקת ד' בכל העולמים ועל כולם, ובין הדעות החשוכות, שהדמיון ורשעת הלב תומכים אותן, הוא שכפי אור התורה היסוד העולמי ומקור ההצלחה הוא הצדק והיושר, האמת והמוסר הטוב. לא הרצון לטובת עצמו יכול את הטוב ויגביר את כחו, כי אם הרצון לאושר הכלל. ... מזל פרטי מוכרח הוא לקבל עיפות וכשלון כח, כשהטובה הכללית תנגד אותו. ... והצלילה רק בענין הפרטי בתור יסוד קבוע ומתמיד, בלא שום השקפה לענין הטוב הכללי, זה הוא ההפך מהטוב השופע מאורן של ישראל, ויש בו משום דרכי האמורי.

לכן, אם כבר מוסכם על הפוסקים שאסור לאדם לסכן את עצמו להצלת יהודי אחר, אפילו כאשר הוא רוצה ומתנדב לכך - על אחת כמה וכמה שאסור לסכן את כלל ישראל בשביל הצלת כמה יהודים.

קל וחומר הוא שעסקה הכוללת שחרור של מחבלים, ביטול המעקב על ידי הכטמ"מים, כדי שהמחבלים יוכלו להתארגן ולברוח, אספקת דלק, ציוד רפואי, מזון ומים, המגיעים באופן ישיר למחבלים, כל מה שהעולם המערבי קורא בצביעות וברמאות נוראה 'סיוע הומניטרי', שבלעדיו היו כבר נכנעים אנשי חמאס רבים מאד - הינו לא רק איסור תורה חמור ביותר, אלא סיבה להעמיד לדין על פי ההלכה, את כל אלה שהצביעו בעדו, או תמכו בו מן הממשלה או מפיקוד הצבא. עסקאות כאלה מהוות פשע לא יסולח, משום שהן מאריכות את המלחמה, וגורמות לנפילת טובי החיילים באופן ישיר, ולכן אינן אלא שפיכות דם חיילי, ונוגדות כל מוסר לאומי ואנושי מינימלי.

למיטב ידיעתנו, רק מדינת ישראל הצליחה להפגין טירוף דעת שכזה, שלא שמענו עליו בשום עם ולשון בכל תולדות ההיסטוריה האנושית: דאגה לרווחתם של אויביה האכזריים ביותר, זה עשרות בשנים! מהיכן צמח הרעיון העלוב

והאומלל הזה העושה שמרחמים על צעירים וצעירות שנפלו קרבן, יותר מעל בני משפחות החיילים ועליהם עצמם? האם חיילינו המסכנים את עצמם כבר למעלה משלשה חודשים אינם ראויים ליותר רחמנות מהחטופים? ושלא יעלה על דעת איש משובש בדעתו לטעון שאין ברצוננו לבטא רחמנות כלפי החטופים! אנו רוצים בכל לבנו להציל אותם. אבל לא במחיר בלתי מוסרי כלפי אחיהם האחרים המסכנים את חייהם מעל ומעבר לכל מה שראינו אי פעם אצלנו, והכל כדי לרסק את שוביהם הפושעים!

סיכום

ההחלטות הקשות שבמציאות ימינו המורכבת כל כך חייבות להתקבל על פי דבר ה'

המציאות הנוראה בה אנו שרויים, מזמינה לנו בחירה נוראה - "מי יחיה ומי ימות". בחירה כזו שהיא תמיד בסמכותו הבלעדית של הקב"ה, מונחת ועומדת עתה גם על שולחן מקבלי ההחלטות במדינה. אבל דווקא מפני כך, הפעם הבחירה חייבת להיות על פי דבר ה', ולא על פי הגיונות לבם של בני תמותה, כי אין זה בכוחם.

מתוך דברי חז"ל שהזכרנו כאן, ומדובר רק בחלק מהם בלבד, עולה תמונה ברורה, המתבררת לנו גם מתוך המציאות הנוכחית: איסור מוחלט הוא לנהל משא ומתן עם מחבלים, משום שכל משא ומתן כזה יוביל לשפיכות דמים נוספת ואולי קשה בהרבה, בין באשר ישובו לרצוח כפי שההיסטוריה הוכיחה כבר, ובין באשר יהווה הדבר עידוד של חטיפות נוספות, כפי שאומרים חז"ל ביחס לפדיון שבויים.

על כך יש להוסיף דבר שלא רבים נותנים את הדעת עליו, משום שהתרבות המערבית האוכלת בכל פה במדינתנו, והמסרבת לקחת בחשבון את "כללי המשחק" של המזרח התיכון - מעוורת את עיני טובי המנהיגים ובאופן חולני כרוני: בעיני אויבינו, עסקאות מסוג זה מתפרשות כחולשה מצד מדינת ישראל, ולכן רק מזמינות התקפות נוספות. אין אחד בטובי המומחים בתרבות הערבית שלא יאשר זאת. אין צורך בניחוש כלשהו כדי לעמוד על מה שאויבינו חושבים, כי הם אומרים זאת בפה מלא³⁴. ולבושתנו, גם חלק ממקדמי העסקאות שבתוכנו מודעים לכך, ובכל זאת אינם נרתעים ואינם מרסנים את עצמם. כך כתב רונן צור כמה ימים לאחר עסקת שליט:

אם לנהוג בכנות, הרי שמעט התפלאתי למראה ראש הממשלה ושר הביטחון בקבלתם את פניו של גלעד ליד כבש המטוס. היה זה כאילו

34. ראה לדוגמא את הראיון של ד"ר אדי כהן לערוץ 10 מיום 30 לנובמבר - "מה חושבים בעולם הערבי על עסקת החטופים? ד"ר אדי כהן עם מידע מרתק".

שניהם היו שוב על כנף מטוס הסבנה. זו הפעם הראשונה בהיסטוריה שהצד הנכנע חגג את נצחוננו של הצד השני, ואף בא לקבל את גיבור המבצע כאילו היה גיבורו.

רק מדינה חולה יכולה לחגוג בפאר והדר שובו מן השבי של חייל שהצלנו גבתה מחיר עתק ובל ישוער. מחיר שעמנו משלם כעת מאז שמחת תורה! ולכסות את ערוות הפשע, גויסו סיסמאות השאובות באופן מטעה ומכשיל ממקורותינו, כגון דברי הרמב"ם לפיהם אין מצווה גדולה כפדיון שבויים. בדיוק כמו שגויס לפני כשלושים שנה באופן נפשע ביותר, העקרון לפיו "אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש", כדי לקדם בשמו את הסכמי הפשע של אוסלו בגלימה הלכתית; מנסים כיום שוב להסוות את הפשע בדברי הרמב"ם, תוך השתקת הביקורת המוסרית והתורנית.

הדאגה לעתיד, שהיא צריכה להיות תמיד הדאגה העיקרית של כל מנהיגות, דורשת מאיתנו לנהל את המלחמה באופן הנכון ביותר מבחינה צבאית, כלומר באופן שיאפשר לנו לנצח את האויב במהירות האפשרית, תוך צמצום האבדות למינימום. ולשם הצלת החטופים עלינו לרסק את האויב ללא כל רחמנות. קודם כל כדי שילמד להימנע בעתיד מחזרה על פשעיו, אם בכלל יש להשאיר אחד מהם בחיים במקרה זה. ומתוך לחץ צבאי המשולב במניעת מזון, דלקים, מים, וכל מה שאפשר - יש להביא אותו להתחנן על נפשו עד שישחרר את החטופים, אך לא בהסכם. בהתנגשות בין טובת כלל ישראל ובין הצלת יהודים - עם כל הכאב והצער העצום, אנו מחויבים להעדיף טובת כלל ישראל. שחרור החטופים חייב להתבצע בכח הנשק, בכתישת האויב, ובשום אופן לא בהענקת מרווח נשימה וחיזוק לאויבי עמנו³⁵.

ואנו נושאים תפילה, שהקב"ה ייתן את העצות הנכונות למפקדי צה"ל כדי להגיע להצלת החטופים לא בכניעה, אלא בהשמדה מוחלטת של אויבי ישראל האכזריים כל כך.

35. אחרי כותבי מאמרי זה התפרסם מאמרו זה של תא"ל (מיל) פרופי יעקב נגל, לשעבר ראש המטה לביטחון לאומי, המשיק לעמדתנו כאן: "אין דרך להחזיר חטופים בלי להרוג את סינוואר"

בין פרט לבלל

מדינת ישראל נמצאת במלחמת גבורה, שהחלה באסון בקנה מידה לאומי והיסטורי – פוגרום נורא בו נחטפו גם מאות יהודים, לתוככי רצועת עזה. אירוע זה עורר ויכוחים ודיונים, בשאלות כבדות משקל:

מה מוטל עלינו לעשות להצלת שבויי מלחמה?
מהו היחס הנכון בין הפרט לכלל?
מהי מערכת השיקולים הראויה בניהול המלחמה?

על שאלות ציבוריות, הלכתיות ומוסריות אלה ועוד – בחוברת שלפניכם היוצאת לאור במסגרת מסע ההסברה שלנו בארגון חותם, שמניף את דגל הזהות היהודית בקריאה גדולה: **"הרוח היהודית – הדרך לניצחון"**.

הרב ד"ר אליהו רחמים זייני שימש כרב הטכניון כמרצה בכיר בפקולטה למתמטיקה, וכמרצה בכיר לתלמוד ולפילוסופיה יהודית במחלקה ללימודים הומניסטיים ואמנויות. כיום עומד בראש ישיבת "אור וישועה" בחיפה.

הרב חננאל עמי ישראל זייני עומד בראש המכון התורני שע"י ישיבת אור וישועה בחיפה, ור"מ בישיבה. משרת כרב צבאי במילואים. ובעל תואר שני בפילוסופיה.

רוח יהודית
הדרך לניצחון!